

МИСТЕЦТВО ДЛЯ ВСІХ: СИТУАЦІЯ З ДОТРИМАННЯМ КУЛЬТУРНИХ ПРАВ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

Аналітичний звіт за
результатами всеукраїнського
опитування «Думки і погляди
населення України» (Омнібус)
у вересні 2021 року

Авторки: Надія Добрянська, Юлія Сачук, Ірина Текучова,
к.соц.н. Ганна Заремба-Косович

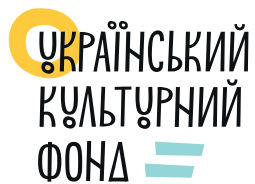
Рецензент: к.іст.н. Богдан Мойса

Методологія кількісного опитування дослідження:
проф. Володимир Паніотто

Аналіз за методом масштабування соціальних мереж (Додаток 2):
Юлія Сахно

Редакторка: Крістіна Бут

Жодна частина цієї публікації не може бути відтворена в будь-якій формі або будь-якими засобами, електронними чи механічними без письмового дозволу.

Публікація підготовлена в рамках проекту «Мистецтво для всіх: дослідження ситуації з дотриманням культурних прав людей з інвалідністю в Україні» за підтримки Українського культурного фонду. Позиція Українського культурного фонду може не збігатись з думкою автора.

ЗМІСТ:

Вступ	2
Методологія дослідження	5
Якісне дослідження думок людей з інвалідністю щодо культурних прав	5
Кількісне опитування людей з інвалідністю	6
Розрахунок кількості людей з інвалідністю в Україні відповідно до видів інвалідності	8
Розділ 1. Асоціації зі словом «інвалідність»	14
Розділ 2. Роль мистецтва та доступу до культурного життя для людей з інвалідністю	18
Розділ 3. Доступність культурного продукту для людей з інвалідністю	26
3.1. Книги в доступному форматі:	26
Доступність книг для людей з порушеннями зору	26
Доступність книг для людей з інтелектуальними порушеннями	29
3.2. Кіно в доступному форматі:	33
Кіно зі звукоописом для людей з порушеннями зору	33
Кіно з субтитруванням для людей з порушеннями слуху	34
Кіно та відеоконтент для людей з інтелектуальними та психосоціальними порушеннями	37
3.3. Цифрова доступність для людей з інвалідністю	37
Веб-доступність сайтів, застосунків, контенту для людей з порушеннями зору	37
Доступність відеоматеріалів і зворотного зв'язку з організаторами культурних заходів для людей з порушеннями слуху	39
Розділ 4. Доступність культурних заходів для людей з інвалідністю	41
4.1. Архітектурна доступність культурних закладів та подій	47
4.2. Інклюзивність культурних закладів і подій для людей з інтелектуальними порушеннями	52
Розділ 5. Доступність творчості для людей з інвалідністю	57
Розділ 6. Вплив пандемії COVID-19 на культурне життя людей з інвалідністю	69
Висновки та рекомендації	70
Додатки	73
Додаток 1	
Методологія опитування «Думки і погляди населення України» (Омнібус)	73
Додаток 2	
Оцінка чисельності людей з порушеннями опорно-рухового апарату, зору, слуху або інтелектуальними порушеннями, які мають інвалідність: метод масштабування соціальних мереж	75

ВСТУП

1

People are listening to music more than ever and most say it's the best way to relax // SWNS digital: [Website]. 2020. URL: <https://bit.ly/3n3jd4w> (viewed on: 17.10.2021).

2

TV watching and online streaming surge during lockdown // BBC News: [Website]. 2020. URL: <https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-53637305> (viewed on: 17.10.2021).

3

Коронавірус в Україні: як карантин змінив життя та звички українців // BBC News Україна: [Веб-сайт]. 2020. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-52182057> (дата звернення: 17.10.2021).

Сьогодні важко уявити щоденне життя людини без музики, фільмів, перегляду передач по телевізору або в інтернеті. Все більше культурні продукти стають радше необхідністю, ніж мистецтвом заради мистецтва. У 2020 році компанія OnePoll спільно з HARMAN International провели дослідження серед американського населення, яке показало, що 81-му відсотку опитаних під час пандемії музика допомогла пережити період ізоляції, а 64% – зазначили, що перегляд віртуальних вистав дозволив їм відчувати себе ближче до соціуму¹. 3 млн британців вперше оформили підписку на платформи медіа дистриб'ютерів (Netflix, Amazon Prime Video, тощо) під час карантинних обмежень².

Соціологічна група «Рейтинг» провела схоже опитування в Україні у 2020 році, яке виявило, що третина респондентів стали більше дивитись фільми та серіали, близько 25% опитаних – стали більше слухати музику³.

В Україні під час карантинних обмежень 2,7 млн людей з інвалідністю опинились в ізоляції, як і решта населення країни. Але, як ніколи, вони відчули недоступність культурних продуктів, на відміну від людей без інвалідності. Пандемія актуалізувала дискурс навколо доступного для всіх мистецтва та культурних продуктів і показала, що культура – це необхідність в повсякденному житті кожної людини.

Наскільки люди з інвалідністю відчувають себе виключеними з культурного життя? Якою мірою дотримуються їх культурні права? Який є запит людей з різними видами інвалідності на доступний культурний продукт? Як пандемія COVID-19 вплинула на культурне життя людей з інвалідністю? Команда проекту поставила за мету відповісти на всі ці запитання завдяки проведенню першого в Україні репрезентативного опитування людей з інвалідністю на тему дотримання культурних прав та серії фокус-груп за участі людей з різними видами інвалідності.

В Україні не ведеться статистика людей з інвалідністю за видом порушення, віком, статтю, регіоном проживання. Відповідно, без дезагрегованих даних спільноти на рівні країни проводити аналіз потреб та думок аудиторії є справжнім викликом для експертного середовища. Дослідження частково вирішило дану проблему, вперше представивши репрезентативні дані щодо доступності культурного продукту для осіб з двома видами інвалідності: пору-

шеннями опорно-рухового апарату та зору. Детально з методологією, яку розробив Київський міжнародний інститут соціології спеціально для цього дослідження, можна ознайомитись в розділі “Методологія дослідження”.

Структура дослідження побудована на основі статті 30 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, згідно з якою, доступність культурних продуктів, доступність культурних закладів та доступність творчості є основними факторами забезпечення рівної участі людей з інвалідністю в культурному житті.

Хто в Україні відповідає за доступність культури?

Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (КПОІ) покладає обов’язок на державу щодо створення необхідного середовища та можливостей для розвитку людей з інвалідністю. Зокрема, стаття 30 Конвенції зобов’язує державу забезпечити людям з інвалідністю:

- доступність творів культури для осіб з різними видами інвалідності;
- доступність телебачення, фільмів, театральних вистав та інших культурних заходів;
- доступність будівель кінотеатрів, музеїв, бібліотек та інших закладів, де проходять культурні заходи;
- створення можливостей для творчого розвитку людей з інвалідністю;
- адаптування творів для осіб з порушеннями зору без порушень авторського права.

Разом із тим, Конвенція не може зобов’язати приватних надавачів послуг забезпечувати доступність свого контенту. Стаття 21 КПОІ тільки спонукає засоби масової інформації, особливо ті, що надають інформацію через інтернет, зробити свої послуги доступними для осіб з інвалідністю. Також це стосується приватних підприємств, які надають інформаційні послуги широкій аудиторії. Українське законодавство частково покладає обов’язок за забезпечення доступності контенту на приватних надавачів послуг. Наприклад, стаття 23 Закону України “Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні” зазначає, що телерадіоорганізації (незалежно від форми власності та відомчого підпорядкування) повинні забезпечувати субтитрування або переклад жестовою мовою ві-

деоконтенту. Але, у зв'язку з відсутністю розробленого механізму реалізації цієї норми, вона фактично не виконується приватними надавачами послуг. Законодавчо не встановлено обов'язок щодо забезпечення інших форматів доступності контенту приватними надавачами послуг. Запровадження механізмів стимулювання використовувати різні формати доступності контенту (звукоопис, розгорнуті субтитри, переклад українською жестовою мовою та інше) наразі є чи не єдиною опцією впливу на приватних надавачів послуг. І, власне, у короткостроковій перспективі, відповідно до Плану заходів з реалізації Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні, такі провідні державні інституції, як Міністерство культури та інформаційної політики України, Держкомтелерадіо, Держкіно повинні розробити ефективні механізми стимулювання застосування доступних форматів. Варто зазначити, що це стосується тільки інформаційної доступності контенту. Незалежно від форми власності: державні, приватні чи комунальні, – всі будівлі та споруди, які надають населенню послуги, зокрема, культурні, повинні бути архітектурно доступними.

4

Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 1997 р. 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 17.10.2021). Ст. 26.

5

Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 1991 р. 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (дата звернення: 17.10.2021)

Іншим носієм обов'язків в Україні є органи місцевого самоврядування. Затвердження та реалізація програм культурного розвитку на місцевому рівні є виключно компетенцією органів місцевого самоврядування⁴. Тим не менш, органи місцевого самоврядування повинні сприяти забезпеченню прав осіб з інвалідністю щодо включення до суспільного життя нарівні з іншими громадянами через забезпечення доступності⁵.

Отримані результати дослідження повинні стати основою для вироблення всеохоплюючих інклюзивних культурних політик органами державної влади та місцевого самоврядування та сприяти виконанню Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою цього дослідження було виявлення думок людей з інвалідністю щодо стану дотримання їхніх культурних прав і доступу до культурного продукту для подальшого формування рекомендацій щодо покращення забезпечення їхніх культурних прав в Україні. Для виявлення думок людей з інвалідністю було обрано метод соціологічних опитувань. Спочатку було проведено якісне дослідження, щоб виявити аспекти, які хвилюють людей з різними видами інвалідності, у плані дотримання культурних прав і доступу до культурного продукту. На основі їхніх відповідей було сформовано анкету для кількісних досліджень, щоб отримати репрезентативні дані про думки людей з інвалідністю в Україні, наскільки це можливо. Задача формування репрезентативного дослідження думок людей з інвалідністю у сфері культурних прав стикається з проблемою відсутності статистики за видами інвалідності, оскільки держава не веде такої статистики, а вид інвалідності впливає на досвід людини у споживанні культурного продукту, а також на доступність культурного продукту та культурних послуг для людей з відповідним видом інвалідності. Тому в межах кількісного дослідження думок людей з інвалідністю було також проведено оцінку кількості людей з різними видами інвалідності. Це було потрібно для того, щоб оцінити, якого відсотка всього населення України стосуються проблеми з доступом до культурних прав та до культурного продукту людей з інвалідністю.

1 Якісне дослідження думок людей з інвалідністю щодо культурних прав

Модуль 1.1. Фокус-групи з людьми з різними видами інвалідності

Якісне дослідження думок людей з інвалідністю було проведено у форматі фокус-груп. Метою проведення фокус-груп було отримання думок людей з різними видами інвалідності про стан дотримання їхніх культурних прав, доступ до культурного продукту та зацікавленість в його отриманні. На основі відповідей учасників фокус-груп було сформульовано припущення та питання для розробки анкети для кількісного опитування у межах всеукраїнського

опитування «Думки і погляди населення України» (Омнібус), яке проводить Київський міжнародний інститут соціології. П'ять фокус-груп відбулися в період з 12 липня до 13 серпня 2021. Обговорення були організовані за видами інвалідності в учасників. Всього 36 людей з інвалідністю віком від 18 до 60 років з різним рівнем освіти взяли участь у фокус-групах: 10 учасників з порушеннями опорно-рухового апарату, 9 учасників з порушеннями зору, 8 учасників з порушеннями слуху, 4 учасники з психосоціальними порушеннями та 5 учасників фокус-груп з інтелектуальними порушеннями та їхніх опікунів. Серед учасників були представлені жителі сіл, селищ міського типу, міст з різних регіонів України. У зв'язку з пандемією коронавірусу COVID-19, фокус-групи проводилися на платформі Zoom. Модераторкою фокус-груп була Анастасія Герасименко, незалежна експертка.

Модуль 1.2. Тематичний аналіз відповідей на питання «З чим у Вас асоціюється інвалідність?» в кількісних опитуваннях в межах дослідження

У межах всеукраїнського опитування «Думки і погляди населення України» (Омнібус) респондентам було запропоновано декількома словами відповісти на питання: «З чим у Вас асоціюється інвалідність?». Таке ж питання було запропоноване до відповіді учасникам опитування людей з порушенням слуху, яке було проведене у партнерстві з ВГО «Українське товариство глухих» (УТОГ). Відповіді респондентів були систематизовані за тематикою асоціацій зі словом «інвалідність». У звіті наведені показники, з якою частотою певні теми асоціацій були згадані серед усіх респондентів, які відповіли на це питання в межах всеукраїнського опитування, в яких є інвалідність (172 осіб) та тих, в яких її немає (1428 осіб), а також окремо проаналізовані відповіді респондентів опитування людей з порушеннями слуху (98 осіб). Ці показники лише ілюструють поширеність певних асоціацій серед респондентів цих двох опитувань і не є репрезентативними для населення всієї України.

2

Кількісне опитування людей з інвалідністю

Реалізація задач дослідження стикнулася з низкою проблем. По-перше, це невелика чисельність групи людей з інвалідністю відносно всього населення України. Зазвичай при вивченні достатньо чисельних соціальних груп, що перевищують 15-20% населення України (власників автомобілів, людей, які вживають тютюн, людей з низьким рівнем доходів тощо), всі питання вирішуються шляхом проведення соціологічного дослідження, що є

репрезентативним для населення України (як правило, це 2000 респондентів). Тоді групи, що вивчаються, потрапляють до масиву опитаних у тій пропорції, яку вони мають серед населення, і є достатньо наповненими – не менше 300-400 респондентів. У даному ж випадку група людей з інвалідністю складає менше 10%, і при такому підході в масиві було б менше 200 людей з інвалідністю усього, а представників людей з кожним видом інвалідності – ще менше. По-друге, головним методом опитування в умовах пандемії коронавірусу COVID-19 є телефонне опитування, а опитування людей з порушеннями слуху цим методом є проблематичним. Те саме стосується людей з інтелектуальними та психосоціальними порушеннями. Для вирішення цих методологічних проблем був розроблений і реалізований наступний дизайн кількісного опитування, які складаються з Модулів 2.1-2.4, описані далі.

Модулі 2.1-2.2 дозволили порівняти можливості та права людей з інвалідністю (але тільки щодо людей з порушеннями опорно-рухового апарату та з порушеннями зору) в сфері культури з аналогічними можливостями та правами населення України в цілому. Думки людей з психосоціальними та інтелектуальними порушеннями були зібрані в межах якісного компонента цього дослідження та частково охоплені Модулем 2.1. Для виявлення думок людей з порушеннями слуху та людей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень були проведені окремі опитування (Модуль 2.3.1 та Модуль 2.3.2 відповідно).

Однак, за відсутності державної статистики саме щодо видів інвалідності, Модулі 2.1-2.3 не дають змоги оцінити кількість людей з кожним з чотирьох видів інвалідності, щоб мати змогу проаналізувати запит людей з інвалідністю на культурний продукт відносно усього населення України. Власне, певну оцінку співвідношення людей з порушеннями опорно-рухового апарату та людей з порушеннями зору отримали в репрезентативному дослідженні населення України. У межах Модулю 2.1 були отримані невеликі відсотки відповідей людей з порушеннями слуху й інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень, однак, це свідчить, що окремі респонденти мають форми порушень, які не перешкоджали їм відповісти на телефонне опитування, а люди з деякими формами порушень зовсім не були охоплені. Тому для оцінки кількості людей усіх видів інвалідності був використаний ще один метод – метод масштабування соціальних мереж (network scale up method) – Модуль 2.4.

Модуль 2.1. Телефонне опитування за допомогою комп'ютера (CATI) в межах всеукраїнського опитування думок населення «Думки і погляди населення України» (Омнібус) КМІС.

Це опитування є репрезентативним для дорослого населення України (основна вибірка). У перебігу дослідження вивчалися думки та погляди дорослих жителів України (віком 18 років і старше) щодо різних суспільно-політичних і соціально-економічних питань. Опитування здійснювалося методом телефонних інтерв'ю з використанням комп'ютера (computer-assisted telephone interviews, CATI). Опитування проводилося лише з респондентами віком 18 років і старше і лише з тими, хто проживає на території, підконтрольній Україні. Польовий етап дослідження тривав з 15 до 22 вересня 2021 року. Загалом в рамках дослідження було проведено 2002 інтерв'ю для вибірки, репрезентативної для всієї України. Детальний опис методології опитування наведено в Додатку 1.

Модуль 2.2. Телефонне опитування людей з інвалідністю з порушеннями опорно-рухового апарату та з порушенням зору.

Частина людей з інвалідністю (87 респондентів) були опитані в процесі опитування за основною вибіркою, а інші (320) були опитані додатково різними методами – за допомогою генерації випадкових телефонних номерів і пошуку (скринінгу) людей з інвалідністю, опитування тих людей з інвалідністю, хто надав свої контакти в попередніх репрезентативних опитуваннях і методом снігової кулі (ми просили респондентів надати контакти людей з інвалідністю). Загалом опитано 407 людей з інвалідністю, з них 207 мали порушення опорно-рухового апарату та 205 мали порушення зору (деякі респонденти мали обидва види порушень). Це опитування є репрезентативним для людей з порушеннями опорно-рухового апарату та людей з порушеннями зору в Україні, які мають інвалідність. Методологію опитування детальніше описано в Додатку 1.

Модуль 2.3 Кількісні опитування людей з інвалідністю з порушеннями слуху та людей з інтелектуальними порушеннями з детермінованими вибірками

Дослідження в цьому розділі були проведені на основі детермінованих вибірок, оскільки люди з порушеннями слуху, зокрема, нечуючі, та люди з інтелектуальними порушеннями є важкодоступними соціальними групами респондентів. Проведені дослідження не є репрезентативними для всієї сукупності людей з інвалідністю з відповідними порушеннями, однак, вони дають можливість

сформувані певні уявлення про думки людей з порушеннями слуху й інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень щодо їхніх культурних прав і доступу до культурного життя для подальших досліджень.

Модуль 2.3.1. Кількісне опитування людей з порушенням слуху

Кількісне опитування думок людей з порушеннями слуху щодо дотримання їхніх культурних прав та доступу до культурного життя було проведено у партнерстві з ВГО «Українське товариство глухих» (УТОГ). Всього в опитуванні взяли участь 100 учасників та учасниць віком від 18 років і старших за 70 років. Опитування тривало з 10 вересня до 1 жовтня 2021 року. Анкета опитування була розміщена на платформі Google Forms. Регіональні координатори УТОГ особисто зверталися до членів організації з проханням заповнити анкету. Відповідно, у вибіркочу сукупність з більшою ймовірністю потрапляли активні учасники організації та ті, хто займаються творчістю. 99% опитаних мають оформлену інвалідність у зв'язку з порушенням слуху, лише одна особа (1%) обрала варіант «Важко сказати/не знаю». З них – 48% нечуючих та 52% респондентів з порушеннями слуху. 71% жінок та 29% чоловіків. 81% опитаних мешкають в містах і лише 17% в селі або селищі міського типу. Серед опитаних 14% становили люди віком 18-29 років, 25% – віком 30-39 років, 25% – віком 40-49 років, 25% – віком 50-59 років, 9% віком – 60-69 років, 2% – 70 і більше років. У процесі надходження відповідей на опитування було виявлено переважання жінок і жителів міст, тож було організовано додаткові заходи для залучення більшої кількості респондентів чоловічої статі та людей, які мешкають в сільській місцевості. В графіках і таблицях даних результати опитування цієї групи позначені як «опитані люди з порушеннями слуху», щоб підкреслити нерепрезентативність (на противагу репрезентативним даним за результатами Модулів 1-2).

Модуль 2.3.2. Кількісне опитування людей з інтелектуальними порушеннями

Метою цього дослідження було дізнатися особливості культурних практик і доступ до них людей з інвалідністю в Україні, зокрема, людей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень. Для цієї соціальної групи була розроблена анкета простою мовою з невеликою кількістю питань, яка дещо відрізнялася від загальної анкети дослідження. У цьому дослідженні взяли участь 105 респондентів і респонденток, які відвідують громадські організації, що надають денний супровід і працетерапію для людей з інвалід-

ністю внаслідок інтелектуальних порушень в Україні. Збір емпіричних даних здійснювався завдяки ВГО «Коаліція захисту прав осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень», яка поширила анкету в мережі громадських організацій, що входять до її лав, та провела відповідний інструктаж щодо заповнення анкети. Опитування здійснювалося протягом з 17 до 27 вересня 2021 року серед членів ВГО «Коаліція захисту прав осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень», які знаходяться у всіх частинах України у великих містах і містечках. Анкета заповнювалася з допомогою асистентів/-ок громадських організацій, в яких здійснювалися опитування. Оскільки респондент(-к)и добре знайомі з асистент(-к)ами, в них уже були сформовані довірливі відносини, що спонукали до участі в опитуванні. У дослідженні взяли участь 50,5% жінок та 49,5% чоловіків. Серед них – 32,4% опитаних віком 18-22 роки, 40,9% – 23-35 років, 25,7% – 36-60 років та 1% – старший 60 років. 57,1% респондентів/-ок проживають у великих містах, 41,9% – у невеликих містах та 1% (1 особа) у селі, яка, ймовірно, приїжджає до великого чи меншого міста для участі в денній програмі громадської організації. У 99% респондентів/(-ок) є інвалідність. Найбільший відсоток опитаних мають II групу інвалідності (41,9%), 24,8% – I групу (підгрупу А), 21,9% – I групу (підгрупу В) та найменше – 11,4% – III групу інвалідності. Оскільки громадські організації, які входять до ВГО «Коаліція захисту прав осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень» знаходяться в великих і менших містах, наші респондент(-к)и саме з таких населених пунктів. Вибіркова сукупність цього дослідження не охоплює людей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень, які мешкають у сільській місцевості, які не відвідують жодні громадські організації чи спільноти, а також – тих людей, які проживають у спеціалізованих інтернатних закладах.

Модуль 2.4. Оцінка чисельності 4-х груп інвалідності методом масштабування соціальних мереж (scale up method)

Основне припущення, на якому ґрунтується цей метод, полягає в тому, що чим більший розмір певної групи населення, тим частіше її представники будуть зустрічатись серед знайомих респондентів опитування. До основного дослідження, що є репрезентативним для України (Модуль 2.1), було додано спеціальний блок запитань – ми запитували про те, скільки знайомих має респондент і скільки серед них людей з тим чи іншим видом інвалідності. Більш детальний опис методу наведено у Додатку 2. З використанням цього модуля було отримано приблизну оцінку співвідношення чисельності людей 4-х видів інвалідності.

Розрахунок кількості людей з інвалідністю в Україні відповідно до видів інвалідності

	Метод телефонних інтерв'ю з використанням комп'ютера (CATI)		Метод нарощування соціальних мереж	
	% серед населення загалом	% серед населення загалом з урахуванням похибки 1.5%	% у соціальній мережі респондентів (оціночний % серед населення загалом)	95% довірчий інтервал
Люди з порушеннями опорно-рухового апарату, які мають інвалідність	3.8% (всі групи інвалідності)	2.3%-5.3% (всі групи інвалідності)	1,20% (I-II групи інвалідності)	1,09%- 1,31% (I-II групи інвалідності)
Люди з порушеннями зору, які мають інвалідність	0.7% (всі групи інвалідності)	До 2.2% (всі групи інвалідності)	0,51% (I-II групи інвалідності)	0,45%- 0,57% (I-II групи інвалідності)
Люди з порушеннями слуху, які мають інвалідність	-	-	0,45% (I-II групи інвалідності)	0,39%- 0,51% (I-II групи інвалідності)
Люди з психосоціальною інвалідністю або з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень	-	-	0,49% (I-II групи інвалідності)	0,43%- 0,55% (I-II групи інвалідності)
Усі вищезазначені категорії, разом	4.5% (всі групи інвалідності)	3%-6% (всі групи інвалідності)	2,65% (I-II групи інвалідності)	2,37%- 2,94% (I-II групи інвалідності)

Щонайменше 4.5% населення України вказали, що мають інвалідність у зв'язку з порушеннями опорно-рухового апарату або зору.

	Відсоток від населення України	Відсоток від населення України з урахуванням похибки 1.5%	Відсоток від кількості людей з інвалідністю згідно з результатами опитування
Людей з порушеннями опорно-рухового апарату, які мають інвалідність	3.8%	2.3%-5.3%	40.1%
Людей з порушеннями зору, які мають інвалідність	0.7%	До 2.2%	7.5%

Загалом, за результатами відповідей на питання «Чи маєте ви інвалідність?» в опитуванні «Думки і погляди» (Омнібус) 9.5% дорослого населення України має інвалідність, а 8.8% – мають постійні важкі порушення здоров'я без оформленої інвалідності. До вибіркової сукупності опитування потрапила невелика кількість представників груп, для яких телефонні інтерв'ю є недоступними: люди з порушеннями слуху (3% людей з інвалідністю) та люди з інтелектуальними або психосоціальними порушеннями (8% людей з інвалідністю). Відповідно, їхній відсоток за результатами цього опитування не дає можливості оцінити відсоток їхньої групи загалом відносно всього населення України. Також 44.6% респондентів з інвалідністю мають інші види інвалідності, не визначилися з відповіддю, який вид інвалідності вони мають, або відмовилися відповідати на питання про вид їхньої інвалідності.

За результатами оцінки чисельності людей з інвалідністю за методом нарощування соціальних мереж щонайменше 2.65% українців мають інвалідність. Щонайменше 1.2% українців мають порушення опорно-рухового апарату, 0.51% – мають порушення зору, 0.45% – порушення слуху та 0.49% – психосоціальну інвалідність або інвалідність внаслідок інтелектуальних порушень.

	% у соціальній мережі респондентів (оціночний % серед населення загалом)	95% довірчий інтервал
Люди з порушеннями опорно-рухового апарату, які мають інвалідність	1,20%	1,09% - 1,31%
Люди з порушеннями зору, які мають інвалідність	0,51%	0,45% - 0,57%
Люди з порушеннями слуху, які мають інвалідність	0,45%	0,39% - 0,51%
Люди з психосоціальною інвалідністю або з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень	0,49%	0,43% - 0,55%
Усі вищезазначені категорії, разом	2,65%	2,37% - 2,94%

Порівняно нижчі оціночні показники кількості людей із інвалідністю за методом нарощування соціальних мереж можуть бути пов'язані з неточністю визначення цієї групи в анкеті дослідження та/або через те, що представники цієї групи меншою мірою включені до широких соціальних мереж. Респондентів запитували про всіх знайомих людей з інвалідністю, незалежно від групи інвалідності, хоча найбільш явно за зовнішніми ознаками можна припускати про наявність I та, ймовірно, II групи. Саме тому для порівняння було використано статистичні дані щодо чисельності осіб з інвалідністю I-II групи. Крім того, люди з інвалідністю менш імовірно будуть представлені серед колег або знайомих по навчанню, ніж у генеральній сукупності. Одним із припущень є те, що респонденти можуть точно знати про кількість таких людей у близькому колі знайомих (серед родичів, друзів або сусідів), але поширення цих даних на генеральну сукупність населення дає занижену оцінку.

РОЗДІЛ 1. АСОЦІАЦІЇ ЗІ СЛОВОМ «ІНВАЛІДНІСТЬ»

Тема асоціації	% згадок серед респондентів відповідної групи		
	Люди без інвалідності (дані всеукраїнського опитування)	Люди з інвалідністю (дані всеукраїнського опитування)	Люди з порушеннями слуху (дані опитування людей з порушеннями слуху)
1. Вид інвалідності за походженням (наприклад, "вроджена", "набута", "внаслідок Чорнобиля", "внаслідок військових дій", "внаслідок нещасного випадку", "внаслідок виробничої травми", "внаслідок старіння")	7.9%	7.0%	4.1%
2. Вид інвалідності за видимістю ("видима", "невидима", "одразу бачиш, що людина з інвалідністю", "зовнішні ознаки")	0.7%	2.3%	0.0%
3. Вид інвалідності за медичним визначенням її причини (наприклад, "опорно-рухова" ("без кінцівок", "параліч", "без органу/-ів"), "загальна" ("інсульт", "інфаркт", "астма", "онкозахворювання"), "ментальна", "інтелектуальна", "сенсорна" ("порушення зору", "порушення слуху"))	16.7%	20.9%	37.8%

4. Почуття щодо людей з інвалідністю (наприклад, "жалість", "співчуття", "горе", "страх", "бажання допомогти", "біда" та ін.)	12.3%	12.8%	4.1%
5. Інвалідність як хвороба ("хвороба", "втрата здоров'я", "порушення функцій організму")	18.4%	15.7%	2.0%
6. Уявлення про становище людей з інвалідністю:	64.8%	62.8%	43.9%
6.1. Позитивні конотації уявлень про становище людей з інвалідністю ("звичайні люди", "такі як усі", "норма", "паралімпійські спортсмени", "сильні люди", "люди з такими ж правами, як решта", "люди з силою волі" та ін.)	1.3%	0.6%	2%
6.2. Негативні конотації уявлень про становище людей з інвалідністю ("непрацездатні", "люди з обмеженими можливостями", "люди, які не можуть себе самостійно обслужити", "люди, які потребують допомоги", "безпорадні", "недієздатні", "люди, які стикаються з життєвими труднощами", "люди з труднощами в спілкуванні" та ін.)	61.4%	58.7%	38.8%
6.3. Нейтральні конотації уявлень про становище людей з інвалідністю ("люди з особливими потребами", "люди, які потребують турботи", "новий спосіб життя" та ін.)	2.1%	3.5%	3.1%
7. Інклюзія (наприклад, "інклюзія", "інклюзивна освіта")	0.8%	0.0%	0.0%

8. Соціальні гарантії для людей з інвалідністю ("група інвалідності", "пенсія", "недостатня опіка з боку держави", "пільги" та ін.)	3.1%	1.2%	0.0%
9. Предмети, пов'язані з інвалідністю (наприклад, "візок", "паличка", "милиці" та ін.)	4.1%	5.8%	0.0%
10. Медицина (наприклад, "помилка лікаря", "реабілітація", "медикаменти" та ін.)	0.9%	2.9%	0.0%
11. Власне коло знайомих / родичів з інвалідністю (наприклад, "мама", "донька", "старший син", "друг" та ін.)	0.8%	0.0%	0.0%
12. Дискримінація (наприклад, "обмежений доступ до інформації", "відсутність перекладачів", "недоступна інфраструктура" тощо)	1.2%	0.0%	19.4%
Інше	2.6%	4.1%	11.2%

Серед опитаних людей найчастіше «інвалідність» асоціювалася з їхніми уявленнями про становище людей з інвалідністю. 62.8% респондентів з інвалідністю, 43.9% осіб з порушеннями слуху та 64.8% респондентів без інвалідності, зазначали слова, які охоплюються цією темою. Наприклад, респонденти наводили такі слова: «непрацездатність», «труднощі», «обмеження».

На другому місці за частотою згадування серед опитаних людей з інвалідністю (20.9%) та людей з порушенням слуху (37.8%) була тема типу інвалідності за медичним визначенням причини. Серед опитаних без інвалідності частота згадок цієї теми була на третьому місці (16.7%). Респонденти надавали такі відповіді – «опорно-рухова», «загальна» інвалідність.

На третьому місці серед опитаних людей з інвалідністю та на другому місці серед опитаних людей без інвалідності була тема інвалідності як хвороби. 2% опитаних людей з порушеннями слуху згадували слова, які належать до цієї теми. Респонденти, зокрема, зазначали такі слова як «хвороба», «втрата здоров'я».

На третьому місці серед опитаних людей з порушеннями слуху (19.4%) була тема дискримінації. Серед людей без інвалідності вона отримала 1.2% згадок і не була ідентифікована в такому вигляді серед опитаних людей з інвалідністю в межах всеукраїнського опитування. Респонденти зазначали, наприклад, такі асоціації як «обмежений доступ до інформації», «відсутність перекладачів».

РОЗДІЛ 2. РОЛЬ МИСТЕЦТВА ТА ДОСТУПУ ДО КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Наскільки Ви погоджуєтесь з твердженням: «Мистецтво та участь у культурному житті є важливою частиною мого життя»

Люди з порушеннями опорно-рухового апарату

Люди з порушеннями зору

Все населення України

Загалом, більше половини українців (55.2%) вважають, що мистецтво та участь у культурному житті є важливою частиною їхнього життя. Цілком погоджуються з таким твердженням приблизно третина (31.3%) українців, а скоріше погоджуються – близько чверті (23.9%). Кожен п'ятий українець (20.9%) не вважає мистецтво та участь у культурному житті важливими у своєму житті. Тих, хто зовсім не погоджується з тим, що мистецтво та участь у культурному житті є важливими для них, 8.7%, а тих, хто скоріше не погоджується – 12.2%. 16.6% українців настільки не погоджуються з цим твердженням, наскільки ж погоджуються, а 7.2% – не визначилися із відповіддю.

Серед людей з порушеннями опорно-рухового апарату розподіл відповідей близький до відповідей усього населення. Більше половини погоджуються з тим, що мистецтво та участь у культурному житті є важливим для них (55.5%). Таких, що цілком погоджуються, 33.3%, а таких, що скоріше погоджуються – 22.2%. Близько чверті не вважають творчість та участь у культурному житті важливими для себе. Цілком не погоджуються з твердженням про важливість цих сфер у своєму житті 14.5% цієї групи респондентів, а 9.7% – скоріше не погоджуються. 9.6% – настільки не погоджуються з цим твердженням, наскільки ж погоджуються, а 7.7% – не визначилися із відповіддю.

Суттєво вищий відсоток людей з порушеннями зору вважають мистецтво та участь у культурному житті важливими для себе, ніж українці загалом. Дві третини (66.9%) людей з порушеннями зору вважають мистецтво та участь у культурному житті важливими в своєму житті. 42% – цілком погоджуються з цим твердженням, а майже чверть (24.9%) – скоріше погоджуються. Відповідно, менша кількість людей з порушеннями зору, ніж це було серед українців загалом, вважає мистецтво та участь у культурному житті неважливими, – лише 15.1% з них такої думки. 4.4% – зовсім не погоджуються з твердженням про важливість мистецтва та участі в культурному житті для них, а 10.7% – скоріше погоджуються. 15.6% людей з порушеннями зору настільки погоджуються з цим твердженням, наскільки ж не погоджуються, і лише 2.5% – не визначилися із відповіддю.

Серед опитаних людей з порушеннями слуху майже дві третини (64%) вважають, що мистецтво та доступ до культурного життя є важливими для них. Близько третини (32%) – цілком погоджуються з цією думкою і близько третини (32%) – скоріше погоджуються, ніж ні. Лише 5% опитаних не згодні з твердженням, що мистецтво та участь у культурному житті є важливими для них. 2% – зовсім не згодні з ним, а 3% – скоріше не згодні, ніж згодні. 8% – настільки ж погоджуються, наскільки ні, а менше чверті (23%) – не визначилися з відповіддю.

Серед видів мистецтв, якими цікавляться учасники п'яти фокус-груп для людей з інвалідністю, були: музика, література, кіно, образотворче мистецтво, фотографія, хореографія, театр. Окремі учасники з порушеннями опорно-рухового апарату розповіли, що цікавляться «танцями на візках». А деякі учасники з порушеннями слуху розповіли про свій інтерес до жестової пісні та поезії жестовою мовою. Нечуючі учасники повідомляли про відсутність значного інтересу до музики у зв'язку зі своєю інвалідністю.

**Наскільки Ви погоджуєтесь з твердженням:
«Люди з інвалідністю мають доступ до культурного життя
на однаковому рівні з людьми без інвалідності»**

Більше половини дорослого населення України (55.4%) вважають, що люди з інвалідністю мають доступ до культурного життя на однаковому рівні з людьми без інвалідності. 40.5% опитаних цілком згодні з цим твердженням, а 14.9% – скоріше згодні з ним, аніж не згодні. Приблизно третина українців (31.2%) не згодна з твердженням, що люди з інвалідністю мають рівний доступ до культурного життя з людьми без інвалідності. 12.5% – зовсім з ним не погоджуються, а 19.1% – скоріше не погоджуються, аніж погоджуються. 7% – настільки ж погоджуються, наскільки ні, а 6.1% – не визначилися з відповіддю або відмовилися відповідати на це питання.

Приблизно половина людей з порушеннями опорно-рухового апарату (51.7%) вважають, що люди з інвалідністю мають доступ до культурного життя на однаковому рівні з людьми без інвалідності. Близько третини (30%) – цілком погоджуються з таким твердженням, а майже кожна п'ята людина з порушенням опорно-рухового апарату (21.7%) скоріше згодна, аніж ні. Третина людей з порушеннями опорно-рухового апарату (33.3%) не згодні з тим, що люди з інвалідністю мають рівний доступ до культурного життя з людьми без інвалідності. 13.5% – зовсім не погоджуються з такою думкою, а майже п'ята частина (19.8%) – скоріше не згодні, аніж згодні. 8.2% – настільки ж погоджуються, наскільки ні, а 6.8% – не визначилися з відповіддю або відмовилися відповідати на це питання.

Суттєво менший відсоток людей з порушеннями зору, аніж серед усіх українців і людей з порушеннями опорно-рухового апарату, згодні, що люди з інвалідністю мають рівний доступ до культурного життя порівняно з людьми без інвалідності. З цією думкою згодні лише 4.2% людей з порушеннями зору. Четверта частина з них (25.4%) цілком згодні з нею, а 16.6% – скоріше погоджуються, аніж ні. Відповідно, суттєво вищий відсоток людей з порушеннями зору, аніж серед усіх українців і людей з порушеннями опорно-рухового апарату, не згодні з тим, що мають рівний доступ до культурного життя з рештою українців. Таких людей 40%. 14.6% – зовсім не згодні, що мають рівний доступ, а чверть (25.4%) – скоріше не згодні, аніж згодні. 13.7% – настільки згодні з цією думкою, наскільки ж і ні. А 4.4% – не визначилися з відповіддю або відмовилися відповідати на це запитання.

Більше половини опитаних з порушеннями слуху (61%) вважають, що люди з інвалідністю мають доступ до культурного життя на однаковому рівні з людьми без інвалідності. 39% – цілком погоджуються з цією думкою, а 22% – скоріше згодні, ніж не згодні. Менше чверті (23%) опитаних не згодні, що люди з інвалідністю мають рівний з людьми без інвалідності доступ до культурного життя.

16% – зовсім не погоджуються з цим твердженням, а 7% – скоріше не згодні, ніж згодні. 4% опитаних настільки погоджуються, наскільки ні, а 12% – не визначилися з відповіддю.

**Наскільки Ви погоджуєтесь з твердженням:
«Люди з інвалідністю мають можливість відвідувати всі культурні заходи на однаковому рівні з людьми без інвалідності»**

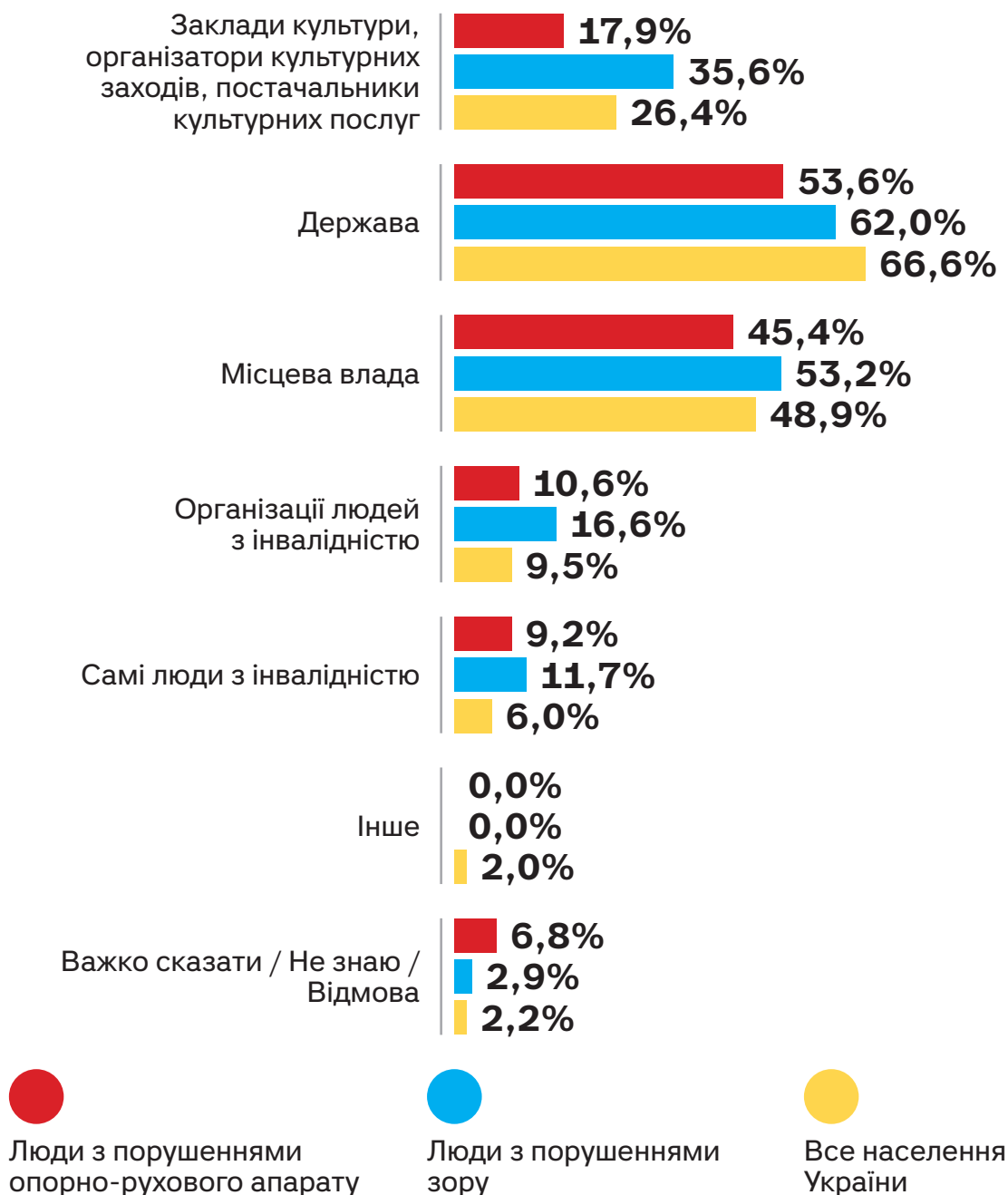
Більше половини дорослого населення України (56.3%) вважають, що люди з інвалідністю мають можливість відвідувати всі культурні заходи на однаковому рівні з людьми без інвалідності. 41.1% українців цілком погоджуються з цим твердженням, а 15.2% – скоріше погоджуються з ним. Майже третина українців (31.8%) не згодні з тим, що люди з інвалідністю мають однакові можливості відвідувати культурні заходи на рівні з людьми без інвалідності.

14.8% – зовсім не погоджуються з цією думкою, а 17% – скоріше не погоджуються, ніж погоджуються. 7.1% – настільки погоджуються, наскільки ж і не погоджуються з цим, а 4.8% – не визначилися з відповіддю або відмовилися відповідати на питання.

Приблизно половина людей з порушеннями опорно-рухового апарату (52.2%) згодні з твердженням, що люди з інвалідністю мають можливість відвідувати всі культурні заходи на однаковому рівні з людьми без інвалідності. Приблизно третина (33.8%) з них цілком згодна з цим твердженням, а 18.4% – скоріше погоджуються, аніж ні. Приблизно третина людей з порушеннями опорно-рухового апарату (34.8%) не згодна з тим, що люди з інвалідністю мають рівні з людьми без інвалідності можливості відвідувати культурні заходи. Зовсім не погоджуються з такою думкою 15.5%, а майже кожна п'ята людина з порушеннями опорно-рухового апарату (19.3%) скоріше не погоджується. 7.7% – настільки погоджуються, наскільки ж і не погоджуються, а 5.3% – не визначилися із відповіддю або відмовились відповідати на це питання.

Менший відсоток людей з порушеннями зору вважають, що для людей з інвалідністю є рівні умови для відвідування культурних заходів, аніж серед усіх українців і людей з порушеннями опорно-рухового апарату. Такої думки лише 41.9% людей з порушеннями зору. Більше чверті з них (27.8%) цілком погоджуються з нею, а 14.1% – скоріше погоджуються, ніж ні. Більше третини людей з порушеннями зору (38.6%) не згодні, що люди з інвалідністю мають рівні умови для відвідування культурних заходів з людьми без інвалідності. 16.6% – зовсім не згодні з цією думкою, а приблизно кожна п'ята людина з порушенням зору (22%) скоріше не згодна. 16.1% – настільки погоджуються, наскільки і не погоджуються, а 3.4% – не визначилися з думкою або відмовились відповідати на питання.

Майже дві третини (65%) опитаних з порушеннями слуху згодні з твердженням, що люди з інвалідністю мають можливість відвідувати всі культурні заходи на однаковому рівні з людьми без інвалідності. Більше третини (35%) з них цілком згодні з цим твердженням і майже третина (30%) – скоріше згодні, ніж не згодні. 18% опитаних людей з порушенням слуху не згодні з твердженням, що люди з інвалідністю мають рівні з людьми без інвалідності можливості відвідувати культурні заходи. Зовсім не погоджуються з такою думкою 12% опитаних, а 6% – скоріше не погоджуються. 7% – настільки погоджуються, наскільки ж і не погоджуються. 10% опитаних не визначилися із відповіддю.

Хто в першу чергу повинен забезпечувати рівні права людей з інвалідністю у сфері культури?

Дві третини українців (66%) вважають, що держава в першу чергу має забезпечувати рівні права людей з інвалідністю у сфері культури. Майже половина (48.9%) вважає, що місцева влада має забезпечувати рівність для людей з інвалідністю у реалізації культурних прав. Менше українців вважають, що в першу чергу рівність мають забезпечувати самі заклади культури, організатори культурних заходів і постачальники культурних послуг (26.4%), організації людей з інвалідністю (9.5%). 2% опитаних вважають, що рівністю

для людей з інвалідністю у сфері мають опікуватися інші особи або організації, 2.2% – не визначилися з відповіддю або відмовились відповідати.

Нижчий відсоток людей з порушеннями опорно-рухового апарату, ніж відсоток серед усіх українців, вважають, що держава має забезпечувати рівні права людей з інвалідністю у сфері культури. Такої думки близько половини (53.2%) людей з порушеннями опорно-рухового апарату. Так само близько половини (45.4%) з них вважають це обов'язком місцевої влади. Менше ніж п'ята частина людей з порушеннями опорно-рухового апарату (17.9%) вважають, що забезпечення рівних умов для людей з інвалідністю – це обов'язок закладів культури й організаторів культурних заходів. Приблизно кожна десята людина з порушеннями опорно-рухового апарату вважає, що організації людей з інвалідністю (10.6%) та самі люди з інвалідністю (9.2%) повинні забезпечувати рівність для себе у сфері культури. 6.8% – не визначилися із відповіддю.

Майже дві третини людей з порушеннями зору (62%), аналогічно до всіх українців, вважають обов'язком держави забезпечувати рівні права людей з інвалідністю у сфері культури. Дещо вищий відсоток людей з порушеннями зору, аніж відсоток серед усіх українців, вважають це обов'язком місцевої влади (52.3%). Суттєво більша кількість людей з порушеннями зору (35.6%), аніж загалом серед українців і людей з порушеннями опорно-рухового апарату, вважають культурні заклади та організаторів культурних заходів відповідальними за забезпечення рівності для людей з інвалідністю. Також порівняно вища кількість людей з порушеннями зору вважають це відповідальністю організацій людей з інвалідністю (16.6%) та самих людей з інвалідністю (11.7%). 2.9% з них не визначилися з відповіддю.

Приблизно три чверті (76%) опитаних людей з порушеннями слуху вважають, що держава має забезпечувати рівні права людей з інвалідністю у сфері культури. Більше половини опитаних (57%) вважають це обов'язком місцевої влади. Половина (50%) вважають обов'язком закладів культури й організаторів культурних заходів забезпечення рівних умов для людей з інвалідністю. Приблизно третина (34%) опитаних людей з порушеннями слуху вважають, що організації людей з інвалідністю повинні забезпечувати рівність у сфері культури, і лише 6% – вважають, що це мають робити самі люди з інвалідністю. 7% – не визначилися із відповіддю.

РОЗДІЛ 3. ДОСТУПНІСТЬ КУЛЬТУРНОГО ПРОДУКТУ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Книги в доступному форматі:

1

Доступність книг для людей з порушеннями зору

Чи вам достатньо книг у доступному для вас форматі в книгарнях, бібліотеках чи в інтернеті?

Люди з порушеннями зору

41.5% людей з порушеннями зору задоволені кількістю книг у доступному для них форматі в книгарнях, бібліотеках, в інтернеті. Майже кожна п'ята людина з порушеннями зору (18%) не цікавиться книгами.

Більше третини людей з порушеннями зору (37.1%) вважають, що книг у доступному форматі могло б бути більше. Кожна п'ята людина з порушеннями зору (22.4%) вважає, що книг достатньо, але могло б бути більше. 13.2% – вважають, що таких книг дуже мало, а 1.5% – що їх зовсім немає. Учасники фокус-груп з порушеннями зору повідомляли, що нові сучасні книги, особливо українською мовою, дуже важко знаходити в доступних форматах. На їхню думку, на сайтах українських книгарень мало невізуально доступних інтерфейсів і продається мало електронних книг. Декілька учасників фокус-груп розповіли, що користуються сканером для нових книг і потім слухають їх в аудіоформаті, але сканер розпізнає текст із численними помилками, через що їх важко слухати.

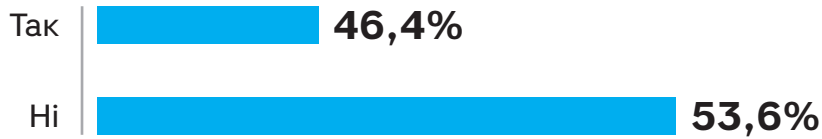
Яким книгам Ви віддаєте перевагу?

Люди з порушеннями зору

Більше половини людей з порушеннями зору в Україні (56%) слухають аудіокниги. Набагато менше людей з порушеннями зору віддають перевагу книгам зі збільшеним шрифтом (20.2%) або самі сканують книги і слухають їх в аудіоформаті (16.1%). Лише 8.9% людей з порушеннями зору читають книги, надруковані шрифтом Брайля (8.9%).

13.3% людей з порушеннями зору читають звичайні книги. Це була найпоширеніша категорія відповідей на це питання в категорії «Інше».

Ви користуєтеся електронними бібліотеками?

Люди з порушеннями зору

46.4% людей з порушеннями зору користуються електронними бібліотеками. Натомість, більше половини людей з порушеннями зору (53.5%) не користуються ними.

За яких умов ви б користувалися електронними бібліотеками?

Люди з порушеннями зору

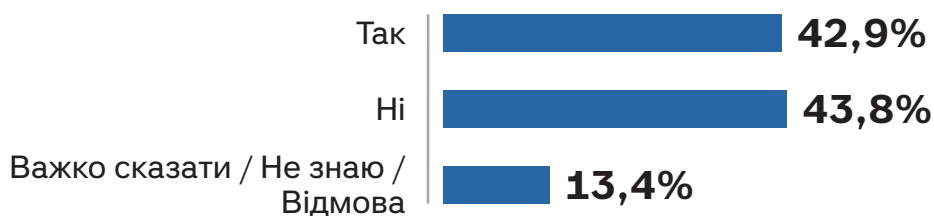
Приблизно третина людей з інвалідністю (34.4%) користувалася б електронними бібліотеками, якби у них були відповідні пристрої: телефон, планшет, тощо.

Майже однакова кількість опитаних відповіли, що користувалася б такими бібліотеками, якби вони були безкоштовними (17.8%), якби вони були доступними (16.7%). 15.6% – користувалися б

електронними бібліотеками, якби більше знали про них і про книги, які в них є, або якби в них були книжки, які їх цікавлять. Не мали відповіді на питання, за яких умов користувалися б такими бібліотеками, 20% людей з порушеннями зору.

2 Доступність книг для людей з інтелектуальними порушеннями

Чи ти любиш читати книги або журнали?

Опитані люди з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень

43,8% опитаних відповіли, що не люблять читати книжки або журнали. 42,9% – люблять читати книжки або журнали, 12,4% – важко сказати, 0,9% – відмовились від відповіді.

Чому ти не любиш читати книги або журнали?

Опитані люди з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень

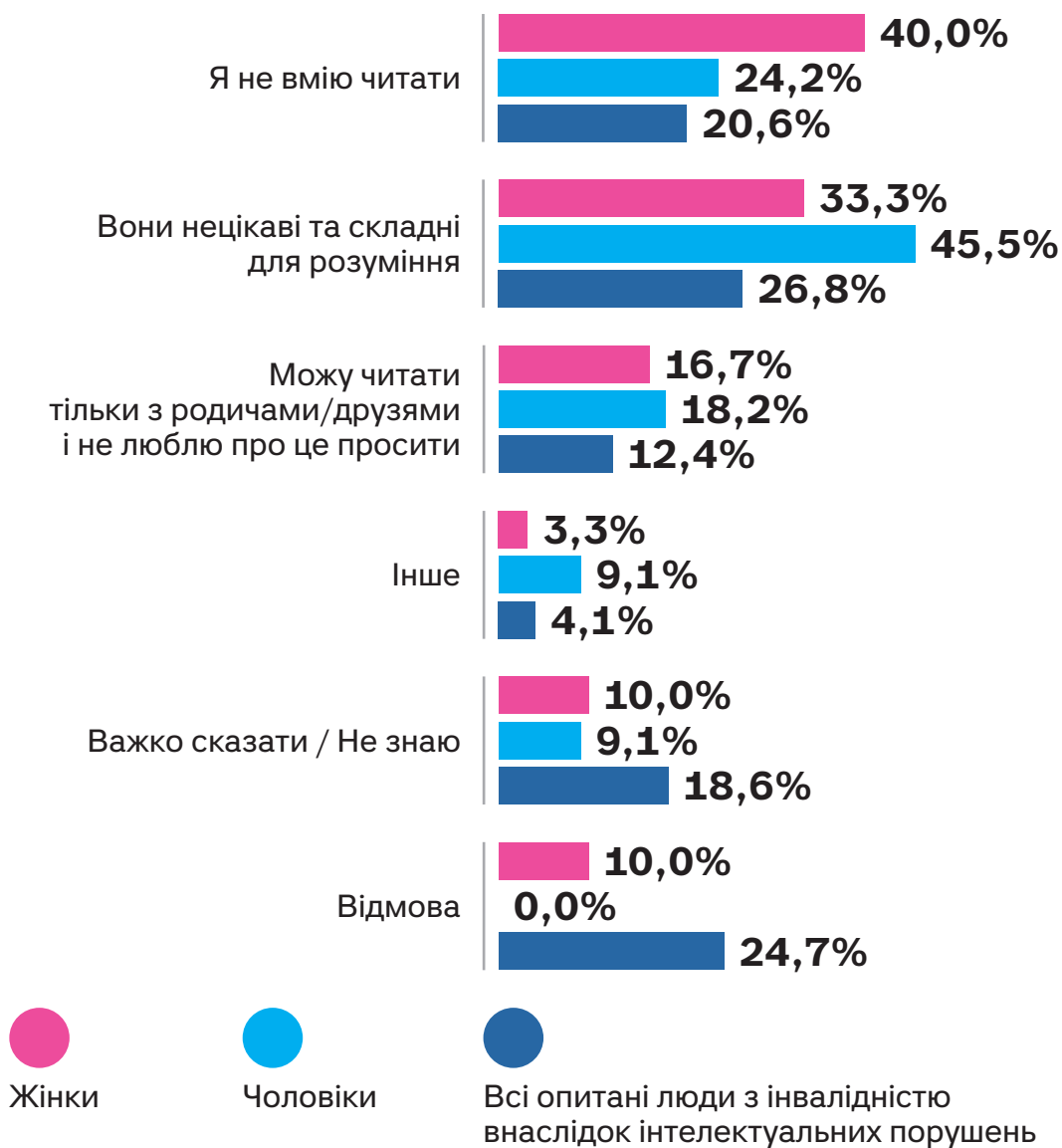
Більшості опитаних (23,8%) було важко відповісти або вони відмовилися відповідати на питання: «Чому ти любиш читати книги або журнали?». 18,8% респондентів/(-ок) сказали, що книги/журнали «цікаві та зрозумілі», 13,9% – люблять читати, по 6,9% – обрали варіанти «я читаю їх сам(-а)» та «інше» (без уточнення), по 3% – зазначили, що у них багато книг, і що книги та журнали легко знайти.

Чому ти не любиш читати книги або журнали?

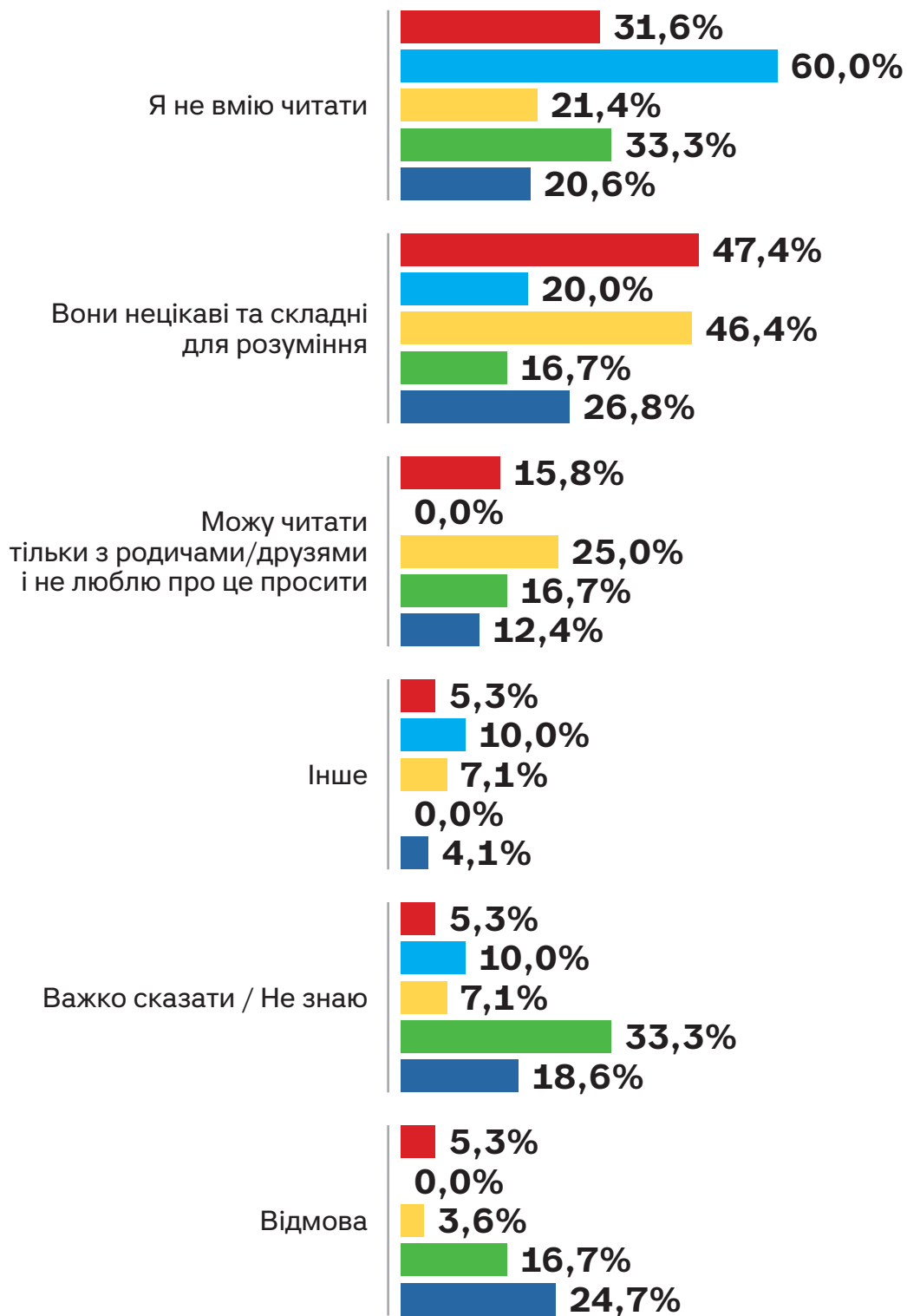
Основною причиною, чому учасники й учасниці анкетування не люблять читати книги або журнали, є їхня нецікавість і складність для розуміння (26.8%). 24,7% опитаних відмовилися відповідати на це питання. 20,6% – не вміють читати, 18,6% – зазначили, що їм важко відповісти, 12,4% – можуть читати тільки з родичами чи друзями і не люблять про це просити. 4,1% респондентів/(-ок) обрали варіант «інше», але не уточнили, що саме.

Чому ти не любиш читати книги або журнали?

Жінок, які не вміють читати (40%), більше, ніж чоловіків (24,2%). Близько половини чоловіків (45,5%) зазначили, що книжки/журнали є нецікавими та складними для розуміння. Натомість, серед жінок так відповіла третина (33,3%).

Чому ти не любиш читати книги або журнали?

I група інвалідності (A)

I група інвалідності (B)

II група інвалідності

III група інвалідності

Всі опитані люди з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень

Серед тих, хто обрав варіант відповіді «Я не вмію читати», найбільше осіб, які мають I групу (підгрупу B) інвалідності (60%). Водночас, серед опитаних, які мають I групу (підгрупу B) інвалідності, найбільше тих, хто любить читати. Проте, саме серед тих, хто має цю групу інвалідності, найнижчий відсоток (20%) тих, хто вважає, що книжки і журнали – нецікаві та складні для розуміння (відносно тих, хто має інші групи інвалідності). Майже половині респондентів/(-ок), які мають I групу (підгрупу A) (47,4%) та II групу інвалідності (46,4%) книжки і журнали є нецікавими та складними для розуміння.

Під час фокус-груп опікуни дітей з психосоціальною інвалідністю та інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень повідомили про нестачу доступної літератури у форматі простої мови для дітей з інтелектуальними порушеннями. Вони розповіли, що їхнім дітям важко зберігати концентрацію. Тому для них потрібно, щоб книги (особливо навчальна література) та інформація в культурних закладах були доступні також у форматі, легкому для читання та розуміння, де викладені основні аспекти короткими і легкозрозумілими реченнями.

Кіно в доступному форматі:

1 Кіно зі звукоописом для людей з порушеннями зору

Ви користуєтеся додатками або сайтами, де можна подивитись фільм зі звукоописом?

Люди з порушеннями зору

Приблизно третина людей з порушеннями зору (36.4%) не користуються застосунками або сайтами для перегляду фільмів зі звукоописом. Приблизно кожна п'ята людина з порушеннями зору (21.5%) не знає, що це таке. 41.5% людей з порушеннями зору користуються такими додатками або сайтами. 2.4% – не визначилися з відповіддю.

Учасники фокус-груп з порушеннями зору зазначили, що вони раді появі відео зі звукоописом (аудіодескрипцією) до фільмів, серіалів, вистав. Одна учасниця повідомила, що відвідувала в театрі виставу зі звукоописом, і їй сподобалось. Інший учасник повідомив, що йому зазвичай доводиться почекаати, коли пройде прем'єра вистави, щоб друзі могли розповісти, про що йдеться.

2

Кіно з субтитруванням для людей з порушеннями слуху

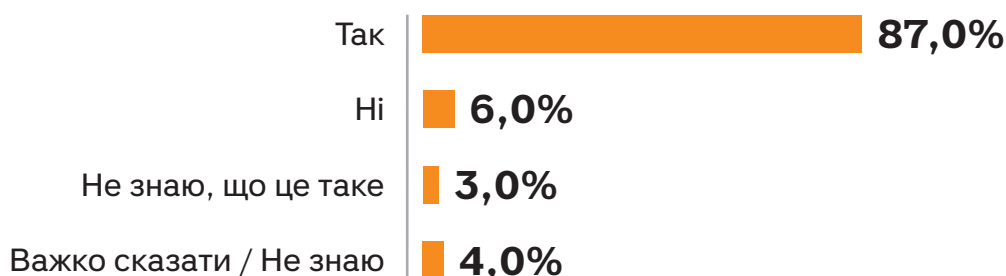
Чи вам достатньо фільмів у доступному для вас форматі в кінотеатрах або в інтернеті?

Люди з порушеннями слуху

Загалом, більшість опитаних людей з порушеннями слуху вважають, що фільмів у доступному для них форматі в кінотеатрах або інтернеті могло б бути більше. Більше третини опитаних (38%) вважають, що таких фільмів недостатньо та дуже мало, а 5% – що таких фільмів взагалі немає. Приблизно чверть опитаних (26%) вважають, що їм достатньо таких фільмів загалом, але їх могло б бути більше. Лише кожна п'ята опитана людина з порушеннями слуху (21%) відзначила, що їй достатньо фільмів у доступному для неї форматі в кінотеатрах або інтернеті.

Ви користуєтеся додатками або сайтами, де можна подивитися фільми з субтитрами?

Люди з порушеннями слуху

Переважна більшість опитаних людей з порушеннями слуху (87%) повідомили, що дивляться фільми та серіали з субтитрами онлайн у відповідних додатках або на сайтах. Не користуються такими додатками та сайтами 6% опитаних, а 3% – не знають, що це таке. Водночас, учасники фокус-груп повідомили про брак українських субтитрів на популярних онлайн-платформах, зокрема, Netflix. Водночас, за словами інших учасників, їм загалом краще сприймати інформацію в перекладі жестовою мовою, аніж з субтитрами, бо це їхня рідна мова. Учасники фокус-груп з порушеннями слуху не знали про існування безкоштовних додатків для субтитрування фільмів.

Практично всі учасники фокус-груп з порушеннями слуху висловлювали побажання, щоб усі фільми в кінотеатрах транслиювалися з субтитрами. Серед опитаних людей з порушеннями слуху в межах кількісного дослідження відсоток тих, хто бажає, щоб усі фільми були субтитровані, складав 88%. 10% опитаних зовсім не відвідують кінотеатри, а ще 2% – не визначилися з відповіддю.

Майже третина всіх українців (32.1%) не відвідують кінотеатри. Майже половина людей з порушеннями опорно-рухового апарату (49.8%) та кожна п'ята людина з порушеннями зору (21%) також не відвідує їх.

За результатами всеукраїнського опитування, 50% дорослого населення України готові дивитися фільми з субтитрами в кінотеатрах, навіть якщо вони озвучені українською мовою. Теж готові дивитися все кіно з субтитрами в кінотеатрах 29.5% людей з порушеннями опорно-рухового апарату та 30.7% людей з порушеннями зору. Для 36.5% людей з порушеннями зору субтитри в кінотеатрах не мають значення, оскільки вони незрячі.

Чи вам було б комфортно дивитися фільми в кінотеатрах з субтитрами (навіть якщо фільм озвучено українською мовою)?

15% дорослого населення України, 17.9% людей з порушеннями опорно-рухового апарату та 8.8% людей з порушеннями зору вважають, що їм було б некомфортно дивитися всі фільми в кінотеатрах із субтитрами.

3

Кіно та відеоконтент для людей з інтелектуальними та психосоціальними порушеннями

Опікуни дітей і дорослих з інтелектуальними порушеннями зазначили, що є проблема з тим, що їхні підопічні забагато дивляться телевизор і відео онлайн, оскільки у них мало альтернатив для проведення вільного часу. Вони повідомили, що побачене дуже впливає на психологічний стан людей з інтелектуальними порушеннями. Зокрема, їх лякають новини про страшні події, вони можуть перейняти агресивну поведінку з фільмів про насилля. Батьки дітей з аутизмом повідомили, що діти намагаються відтворювати побачене в житті. Водночас, вони відзначили брак альтернативного кіно та відеороликів, які б показували досвід, який потрібен в житті людям з інтелектуальними порушеннями.

Учасниця фокус-групи з психосоціальними порушеннями розповіла, що у зв'язку з тривожним розладом, перегляд культурного продукту з певними тригерними темами призводить до загострення її тривожності. Вона висловила побажання, щоб в анонсах фільмів і контактних музеях були попередження (про сцени жорстокості, насильства і т.д.) та чітко описані тригерні теми.

Цифрова доступність для людей з інвалідністю

1

Веб-доступність сайтів, застосунків, контенту для людей з порушеннями зору

Учасники з порушеннями зору активно користуються мобільними додатками екранного доступу для отримання інформації з інтернет-сайтів і соціальних мереж. Один учасник зазначив, що інтернет відкриває багато можливостей. На його думку, треба, щоб у людей з порушеннями зору був доступ до інтернету, і тоді вони будуть менш залежними від оточуючих.

Чи доступні для вас інтернет-сайти з анонсами про культурні події та новинки в Україні?**Люди з порушеннями зору**

40.5% людей з порушеннями зору цілком задоволені доступністю українських сайтів з новинами про культурні події та новинки. 38.1% людей з порушеннями зору загалом вважають, що українські сайти про культуру могли б бути більш доступними. 7.8% – вважають їх зовсім недоступними, 8.8% – не дуже доступними. 21.5% – загалом вважають доступними, але хотіли б, щоб вони були більш доступними. Зокрема, учасники фокус-груп з порушеннями зору скаржилися на те, що їм доводиться перебирати дуже багато інформації, щоб знайти потрібну, адже вони не можуть за допомогою зору побачити структуру сторінки й одразу перейти до того, що шукають. Також вони розповідали про проблеми з придбанням квитків на культурні заходи через відсутність невізуальної доступності. Учасникам фокус-груп не завжди вдавалося заповнювати Google-форми або переходити за посиланнями, якщо вони знаходились у тілі повідомлень в соцмережах. Окрім того, загалом, учасники відзначали нестачу текстового (словесного) опису зображень в інтернеті. За їхніми словами, афіші культурних подій у графічному форматі та малюнків низької якості є повністю недоступними для людей з порушеннями зору, і навіть на новинних сайтах графічна інформація не є доступною.

8.8% людей з порушеннями зору не користуються інтернет-сайтами для отримання інформації про культурні події та новинки. А 10.2% – зовсім не цікавляться новинами культури.

2

Доступність відеоматеріалів і зворотного зв'язку з організаторами культурних заходів для людей з порушеннями слуху

Більшість опитаних людей з порушеннями слуху отримують інформацію про новини культури та культурний продукт з інтернету або соцмереж. 7% опитаних людей з порушеннями слуху не отримують інформацію про культурні події та новинки з інтернет-ресурсів. Деякі учасники фокус-груп з порушеннями слуху зазначали, що отримують запрошення на заходи особисто, наприклад, від колег.

Чи доступні для вас інтернет-сайти з анонсами про культурні події та новинки в Україні?

Люди з порушеннями слуху

Більше третини опитаних людей з порушеннями слуху (38%) задоволені рівнем доступності анонсів культурних подій і новинок в інтернеті. Приблизно чверть опитаних (24%) вважає їх доступними, але вважає, що вони можуть бути більш доступними. Для 15% опитаних людей з порушеннями слуху інтернет-ресурси про культурні події та новинки не є доступними. Для 9% вони не дуже доступні, а для 6% – зовсім недоступні.

Який формат отримання інформації під час перегляду новин, відеороликів, оголошень вам зручніший?**Люди з порушеннями слуху**

Найбільш комфортним форматом отримання інформації з новин, відео й оголошень для опитаних людей з порушеннями слуху виявилися субтитри (82% опитаних). Переклад жестовою мовою також комфортний для більш ніж половини опитаних (68%). Розгорнутим субтитрам віддали перевагу менше чверті опитаних (22%), а дублюванню надрукованим текстом – 6%. Таким чином, це дозволяє припустити, що субтитрування відеоматеріалів є комфортним для переважної більшості людей з порушеннями слуху, хоча переклад жестовою мовою також комфортний для багатьох. Учасники фокус-груп з порушеннями слуху відзначали, що навіть для слабчуючих відеотрейлери й анонси потребують субтитрування або дублювання текстовою інформацією, щоб бути доступними. Адже для слабчуючих людей отримання звукової інформації вимагає додаткових зусиль.

В контексті анонсів культурних заходів учасники фокус-груп з порушеннями слуху висловили побажання, щоб в анонсах чіткіше писали про те, чи буде на заході переклад жестовою мовою або інші умови для людей з порушеннями слуху, адже самостійно знайти інформацію про це складно. Також один учасник зазначив, що часто організатори в анонсах залишають лише номер телефону для зворотного зв'язку, і нечуючі люди не можуть зв'язатися з ними, щоб поставити питання про сам захід. Також на самих заходах організатори не можуть спілкуватися з учасниками через відсутність перекладу жестовою мовою.

РОЗДІЛ 4. ДОСТУПНІСТЬ КУЛЬТУРНИХ ЗАХОДІВ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Як часто ви відвідуєте заклади культури або культурні події?

Більше одного разу на місяць культурні заклади та події відвідує майже 13% населення України. Майже третина українців (30%) відвідує культурні заклади та події один раз на два-три місяці. Приблизно кожен п'ятий українець (22.2%) відвідує культурні заклади

та події раз на два-три роки. Третина українців (33.7%) зовсім не відвідує заклади культури та культурні заходи.

Лише 7.2% людей з порушеннями опорно-рухового апарату відвідують культурні події та заклади більше одного разу на місяць. Кожна десята людина (10.1%) з порушеннями опорно-рухового апарату відвідує заклади та події культури один раз на два-три місяці. 17.9% людей з порушеннями опорно-рухового апарату відвідують їх раз на два-три роки. Приблизно дві третини людей з порушеннями опорно-рухового апарату (63.8%) не відвідують культурні заклади та події взагалі.

14.4% людей з порушеннями зору відвідують культурні події та заклади більше одного разу на місяць. Більше чверті людей з порушеннями зору (27.8%) відвідують їх один раз на два-три місяці. Майже чверть людей з порушеннями зору (24.4%) відвідують культурні заходи та заклади один раз на 2-3 роки. Третина людей з порушеннями зору (33.7%) зовсім не відвідує культурні заклади та події.

Більше третини опитаних людей з порушеннями слуху (36%) відвідують культурні заклади та події більше одного разу на місяць. Приблизно чверть опитаних людей з порушеннями слуху (26%) відвідує культурні заклади та заходи раз на два-три місяці. 17% опитаних відвідують культурні події та заклади раз на два-три роки. 15% опитаних зовсім не відвідують заклади культури та культурні заходи

Чи брали ви участь у культурних подіях, де повністю враховувалися ваші потреби у зв'язку з інвалідністю?

Менше половини людей з порушеннями зору (45.9%) та лише кожна п'ята людина з порушеннями опорно-рухового апарату (23.2%) бували на культурних заходах, в яких повністю враховувалися їхні потреби у зв'язку з інвалідністю. Близько третини людей з порушеннями опорно-рухового апарату (29.5%) та близько чверті людей з порушеннями зору (26.85%) не мали досвіду відвідування заходів, де б їхні потреби повністю враховувалися.

Серед опитаних людей з порушеннями слуху більше двох третин (68%) бували на культурних заходах, де враховувалися їхні потреби у зв'язку з інвалідністю. А 16% опитаних не мали такого досвіду.

Чи є обставини, за яких Ви б відвідували культурні заклади або події частіше?

	Все населення України	Люди з порушеннями опорно-рухового апарату	Люди з порушеннями зору	Опитані люди з порушеннями слуху
Так, якби в мене було більше грошей	26.2%	37.2%	41.5%	23%
Так, якби в мене було більше вільного часу	34.0%	13.5%	22.0%	34%
Так, якби вони були ближчими до мого місця проживання або роботи	15.4%	20.8%	18.5%	16%
Так, якби вони були більш цікавими, ніж зараз	6.9%	5.3%	9.3%	9%
Так, якби заклади культури були обладнані так, щоб я міг/могла в них безпечно самостійно пересуватися	1.4%	11.1%	11.7%	4%
Так, якби культурні події мали переклад на жестову мову/ субтитрування	0.0%	0.0%	0.5%	51%
Так, якби культурні заклади забезпечували звукоопис (аудіодескрипцію)	0.2%	0.0%	16.6%	2%

Так, якби інформація про культурні заклади та культурні події були більш зрозумілими та легкими для сприйняття	0.8%	1.9%	4.9%	10%
Так, інше	14.3%	16.4%	13.7%	1%
Ні, я вже відвідую культурні заходи і події настільки часто, наскільки хочу	9.7%	4.3%	8.3%	5%
Ні, мене не цікавлять культурні заходи і події	11.2%	9.2%	8.8%	3%
Важко сказати/Не знаю/Відмова	3.1%	3.9%	1.0%	8%

Лише кожен десятий українець (9.7%) відвідує культурні заклади та події настільки часто, наскільки хоче. Приблизно така сама кількість українців (11.2%) не хотіли б частіше відвідувати культурні заклади та події, бо вони їх не цікавлять. Найбільше представників дорослого населення України відвідували б заклади культури та культурні події частіше, якби у них було більше вільного часу (34%) або більше грошей (26.2%). 15.4% загалом хотіли б, якби культурні заклади та події були ближчими до їхнього дому чи роботи.

Лише 4.3% для людей з порушеннями опорно-рухового апарату відвідують культурні заклади так часто, як хочуть. 9.2% людей з порушеннями опорно-рухового апарату (9.2%) не відвідували б їх частіше, бо це їм не цікаво.

8.3% людей з порушеннями зору відвідують культурні заклади так часто, як вони цього хочуть. 8.8% людей з порушеннями зору не хотіли б відвідувати культурні заклади та події частіше, бо їм це не цікаво.

Бажання мати більше грошей для відвідування культурних закладів і подій знаходиться на першому місці серед людей з порушеннями опорно-рухового апарату (37.2%) та людей з порушеннями зору (41.5%). Для людей з цими двома видами інвалідності архітектурна недоступність закладів культури та культурних заходів здорожчує відвідування. Адже саме через архітектурну недоступність, брак допомоги від адміністрації культурних закладів й організаторів заходів, вони змушені шукати собі супровід. Учасни-

ки фокус-груп скаржилися на те, що пошук супроводжуваних буває складним, адже у них та їхніх друзів, родичів можуть різнитися смаки. Окрім того, їм доводиться купувати квиток супроводжувачій людині навіть у тих випадках, коли відвідування безкоштовне для самого відвідувача з інвалідністю. Деякі учасники фокус-груп за участі людей з інвалідністю повідомляли, що не можуть ходити на культурні заходи так часто, як вони хочуть, через високу вартість квитків і власні низькі доходи.

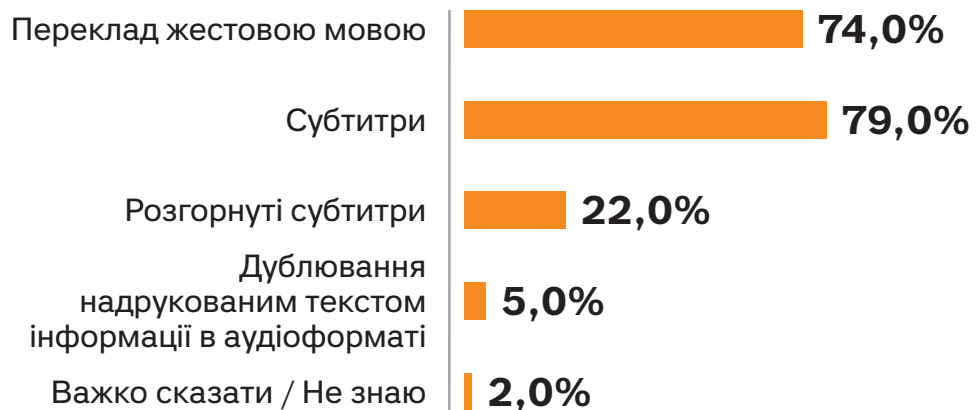
Серед обставин, які найчастіше заважають відвідувати культурні заклади та заходи, на другому місці для людей з порушеннями опорно-рухового апарату (20.8%) та на третьому для людей з порушенням зору (18.5%) є віддаленість закладів культури і відповідних подій від дому або роботи. Вони б відвідували їх частіше, якби вони були ближчими до їхнього дому. Зокрема, учасники фокус-груп з різними видами інвалідності, які мешкають в селах та малих містах, скаржилися на брак культурного життя, адже в маленьких містечках і селищах є будинки культури, але немає кінотеатрів, музеїв, театрів, а до найближчих потрібно добиратися в більші міста. Окрім того, якщо ж і проводяться заходи, часто на них не забезпечено архітектурну доступність. Відповідно, для доступу до культурного життя людям з інвалідністю доводиться шукати супровід та їхати в районний центр чи у великі міста поблизу. Питання архітектурної доступності закладів культури та культурних подій будуть обговорені далі в цьому звіті. Проблеми недостатньої роботи громадського транспорту ввечері або у вихідні дні також суттєво обмежують відвідування культурних заходів для людей з порушеннями опорно-рухового апарату та зору, оскільки поїздки на таксі через відсутність громадського транспорту здорожчують відвідування.

Для людей з порушеннями зору на другому місці було бажання мати більше вільного часу (22.8%). 16.6% – хотіли б, щоб культурні події супроводжувалися звукоописом (аудіодескрипцією). В контексті забезпечення опису предметів культури у формі, яка доступна для людей з порушеннями зору, учасники фокус-груп висловлювали побажання, щоб гіді в музеях та історичних пам'ятках були більш освіченими щодо особливостей споживання культурного продукту незрячими відвідувачами. Зокрема, щоб була можливість доторкнутися до об'єктів або їх маленьких копій та послухати відповідний детальний опис від гіда.

Лише 5% опитаних людей з порушеннями слуху відвідують культурні заходи та заклади настільки часто, як хочуть. Частіше не відвідували б культурні події та заклади у зв'язку з браком інтересу 3% опитаних людей з порушеннями слуху. Серед обставин, що заважають опитаним людям з порушеннями слуху, які б хотіли ча-

стіше відвідувати заклади культури та культурні події, на першому місці був фактор супроводження події перекладом жестовою мовою або субтитрами (50%). Відповідно, на другому – якби у них було більше часу (34%), а на третьому – якби у них було більше грошей (23%). Питання відсутності перекладу жестовою мовою або субтитрування стоїть найгостріше для людей з порушеннями слуху. За словами одного з учасників фокус-груп з порушеннями слуху, зазвичай, він читає наперед сценарій вистави, щоб розуміти, що відбувається на сцені, адже субтитрування чи переклад жестовою мовою вистав відсутній. Питання щодо субтитрування всіх фільмів у кінотеатрах уже було продемонстроване вище в цьому звіті. Далі наведені думки людей з порушеннями слуху щодо більш прийняттого формату отримання звукової інформації під час інших видів культурних заходів: вистав, фестивалів тощо.

Який формат отримання інформації під час перегляду кіно, театральних вистав та фестивалів вам зручніший?

Люди з порушеннями слуху

За результатами опитування людей з порушеннями слуху, майже однакова кількість таких респондентів вважає переклад жестовою мовою та субтитрування культурних заходів зручними. Так, 74% опитаних вважають переклад жестовою мовою зручним, а 79% таким вважають субтитри. Менше чверті опитаних (22%) віддали перевагу розгорнутим субтитрам, а 5% – дублюванню озвученої інформації надрукованим текстом. Це дозволяє припустити, що якщо організатори культурних заходів будуть забезпечувати субтитрування або переклад жестовою мовою, це буде комфортно для переважної більшості людей з порушеннями слуху. Учасники фо-

кус-груп з порушеннями слуху також зазначали важливість того, щоб під час культурних заходів було забезпечено якісний звук, а спікери говорили в мікрофон. А якщо це неможливо забезпечити, має бути передбачена опція, щоб люди з порушеннями слуху могли зайняти місця у перших рядах, щоб їм було добре чути.

Архітектурна доступність культурних закладів і подій

1.4% дорослого населення України, 11.1% людей з порушеннями опорно-рухового апарату, 11.7% людей з порушеннями зору відвідували б культурні заходи та заклади частіше, якби ті були архітектурно більш доступними, щоб вони могли самостійно та безпечно пересуватися ними. Побажання більшої архітектурної доступності також відзначили 4% опитаних людей з порушеннями слуху.

Чи можете ви самостійно без супроводу відвідувати культурні заклади та події?

Більше половини людей з порушеннями опорно-рухового апарату (59.4%) та людей з порушеннями зору (57.1%) можуть самостійно відвідувати культурні заклади. Натомість, приблизно третина людей з порушеннями опорно-рухового апарату (31.9%) та людей з порушеннями зору (34.1%) потребують супроводу.

Які культурні заклади та події були для вас доступними за останні чотири роки?

За останні чотири роки, що охоплює часи до та під час пандемії COVID-19, для приблизно половини людей з порушеннями зору були доступними більшість видів закладів культури та подій: події просто неба – фестивалі, концерти (54.1%), заклади культури, зокрема, кінотеатри, театри, музеї (49.8%), культурні пам'ятки та парки (48.3%).

Для людей з порушеннями опорно-рухового апарату найдоступнішими були культурні події просто неба – фестивалі, концерти. Такими вони були для 45.4% людей з порушеннями опорно-рухового апарату. Приблизно третина людей з порушеннями опорно-рухового апарату (33.8%) вважають доступними культурні пам'ятки та парки, а менше третини (29.5%) – заклади культури: кінотеатри, театри, музеї тощо.

За останні чотири роки бібліотеки були доступними для третини людей з порушеннями зору (33.8%) та лише для 17.4% людей з порушеннями опорно-рухового апарату.

Які культурні заклади та події були для вас недоступними за останні чотири роки?

Заклади культури, зокрема, кінотеатри, театри, музеї, були найбільш недоступними для людей з порушеннями опорно-рухового апарату та зору. Вони були недоступними для 45.9% людей з порушеннями опорно-рухового апарату та 39% людей з порушеннями зору.

Решта видів закладів культури та подій є недоступними для більш ніж третини або третини людей з порушеннями опорно-рухового апарату. Культурні події просто неба (фестивалі, концерти) були недоступними для 36.7% людей з порушеннями опорно-рухового апарату, бібліотеки – для 33.3%, а культурні пам'ятки чи парки – для 30%.

Інші види закладів культури та культурних заходів були недоступними для меншої кількості людей з порушеннями зору. Події просто неба були недоступними для більш ніж чверті – 27.8%; майже для кожної п'ятої людини – бібліотеки (21.5%), культурні пам'ятки та парки (19%).

Примітно те, що порівняно високому відсотку людей з порушеннями опорно-рухового апарату або зору було складно відповісти на питання доступності чи недоступності культурних закладів і подій. 28.0% людей з порушеннями опорно-рухового апарату не визначилися з відповіддю на питання, які заклади були недоступними, а 16% – у відповідь на питання про те, які заклади були доступними. 28.3% людей з порушеннями зору не змогли визначитися з відповіддю на питання, які заклади були недоступними, хоча лише 7% – на питання, які заклади були доступними.

Учасники фокус-груп з порушеннями опорно-рухового апарату та зору зазначили такі аспекти архітектурної недоступності закладів культури та культурних заходів:

Архітектурно недоступні приміщення

Учасники повідомляли про номінальні ненормативні пандуси у закладах культури, якими неможливо користуватися. Вузькі двері з порогами, сходи за відсутності ліфта, туалети в підвалах, куди треба йти сходами – все це унеможлиблює відвідування закладів культури.

Ризики заходів просто неба

Учасники з порушеннями опорно-рухового апарату та зору зазначили, що на заходах просто неба у них є високі ризики для здоров'я під час пересування через небезпечні об'єкти, зокрема, для тих людей, що користуються кріслами колісними активного типу. Вони повідомляли про складність пересування у лісі через коріння дерев та/або по піску. На вечірніх заходах є ризик не помітити сходинку чи перешкоди на дорозі. У зв'язку з цим, учасники повідомляли, що на таких подіях важлива допомога з боку організаторів чи волонтерів заходу.

Ризики натовпів на заходах

Учасники відзначали, що для них великі натовпи на заходах становлять загрозу, адже натовп може не помітити людину і, відповідно, завдати шкоди людям з порушеннями зору чи опорно-рухового апарату. Через недотримання заходів безпеки для людей з інвалідністю, за словами учасників, їм доводиться стояти далеко від сцени, через що їм мало що видно. Для їхньої безпеки іноді роблять окремі фан-зони для людей з інвалідністю. Однак, учасники повідомляли, що їм некомфортно, якщо це сегреговані фан-зони виключно для людей з інвалідністю. Їм було б комфортніше, якби інші учасники, наприклад, батьки з маленькими дітьми, могли теж там знаходитись. Учасники зазначали, що часто для людей з інва-

лідністю роблять фан-зони у місцях під сценою, де занадто гучно, а в малих містах/селищах взагалі не роблять фан-зони для людей з інвалідністю через те, що таких учасників заходів замало.

Брак вказівників

Учасники з порушеннями зору повідомили, що їм складно орієнтуватися в приміщеннях і на заходах, де багато людей, штовханина та немає доступних вказівників. Навіть якщо вони можуть знайти саме приміщення, їм часто потрібна допомога у пошуці свого місця. Учасники зазначили, що було б зручно, щоб в культурних закладах та на заходах були розміщені таблички на відповідній висоті, шлях до залів було позначено тактильною плиткою, а номери рядів і місць були позначені шрифтом Брайля або хоча б рельєфним шрифтом. Утім, у великих приміщеннях (наприклад, на стадіонах) в кожному разі для цього необхідна допомога персоналу чи волонтерів.

Брак допомоги персоналу культурних закладів й організаторів культурних заходів

Загалом учасники розповідали як про позитивні випадки у культурних закладах (наприклад, в торгових центрах), де персонал допомагав зорієнтуватися, так і про негативний досвід, де персонал відмовлявся допомагати. Деякі учасники з порушеннями опорно-рухового апарату зазначали, що персонал культурних закладів часто непривітний, агресивний та не знає, як асистувати людині з порушенням опорно-рухового апарату. Учасники з порушеннями зору розповідали, що коли під час реєстрації на заході вони казали, що мають порушення зору, то часом отримували відповідь від організаторів, що їм допоможуть, а часом – що «такі послуги» відсутні. Окремі з учасників повідомляли про випадки, коли на письмові й усні зауваження щодо недоступності закладу не було жодної реакції від керівництва. Учасники з порушенням зору зазначали, що часом через недоступність сайтів організаторів важко залишити скаргу.

Недоступність доріг та громадського транспорту

Проблеми доступності населених пунктів самі по собі ускладнюють доступ до культурного життя людей з інвалідністю. Учасники – користувачі крісел колісних повідомили, що їм складно пересуватися через бордюри. Так само, за словами учасників, розбиті дороги до культурних закладів і місць проведення подій є небезпечними для них. Через брак архітектурної доступності залізниці, як повідомили учасники, самостійні подорожі для відвідування культурних подій, історичних пам'яток теж недоступні.

Інклюзивність культурних закладів і подій для людей з інтелектуальними порушеннями

Куди ти любиш ходити?

Опитані люди з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень

Громадські організації, які займаються захистом прав людей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень, зазвичай приділяють багато уваги культурному дозвіллю своїх членів і членкинь.

Згідно з результатами дослідження, респонденти та респондентки відвідують різноманітні культурні заходи. Можна припустити, що серед людей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень, яких вдалося опитати, значно ширший досвід культурного споживання, аніж в людей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень, які не відвідують громадські організації та спільноти, що працюють з дискримінованими групами.

Найулюбленішими культурними закладами та заходами серед опитаних є туристичні подорожі Україною (65,7%), екскурсії (62,9%), майстер-класи (60%), заходи на свіжому повітрі (57,1%), концерти (55,2%), кінотеатри (44,8%), музеї (37,1%), театри (36,2%). Решта запропонованих варіантів відповідей набрали менше 25%.

Чому ти любиш туди ходити?

Опитані люди з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень

Найпершою причиною, чому опитані люблять відвідувати у вільний час ті культурні заклади та заходи, які вони відзначили, є те, що їм там цікаво. Про це зазначили 86,7% опитаних. 39% назвали серед причин присутність компанії під час проведення культурного дозвілля – обрали варіант «мої друзі туди ходять чи їздять». 38,1% – «там добре зустрічають».

Куди ти не любиш ходити?

Опитані люди з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень

Учасники й учасниці анкетування найбільше не люблять ходити чи їздити у вільний час до бібліотек (33,3%) та книжкових магазинів (32,4%). 27,6% опитаних було важко відповісти на це питання.

Чому ти не любиш туди ходити?

Опитані люди з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень

Основною причиною, чому учасники й учасниці дослідження не люблять проводити свій вільний час у тих культурних закладах та на тих заходах, які вони обрали, є те, що їм там нецікаво (46,7%). Майже вдвічі менше (24,8%) – відповіли, що «не розуміють, про що це».

Ти ходиш кудись у вільний час сам (або сама) чи з кимось?

Опитані люди з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень

Основними партнерами у проведенні культурного дозвілля серед опитаних є батьки (73,3%). 41% респондентів/(-ок) ходять у культурні заклади та на культурні заходи з друзями, 30,5% – разом з педагогами/(-инями), по 28,6% – самі та з іншими родичами.

РОЗДІЛ 5. ДОСТУПНІСТЬ ТВОРЧОСТІ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Наскільки ви погоджуєтесь з твердженням: «Творчість людей з інвалідністю слід оцінювати за її якістю, а не інвалідністю автора»

Люди з порушеннями опорно-рухового апарату

Люди з порушеннями зору

Все населення України

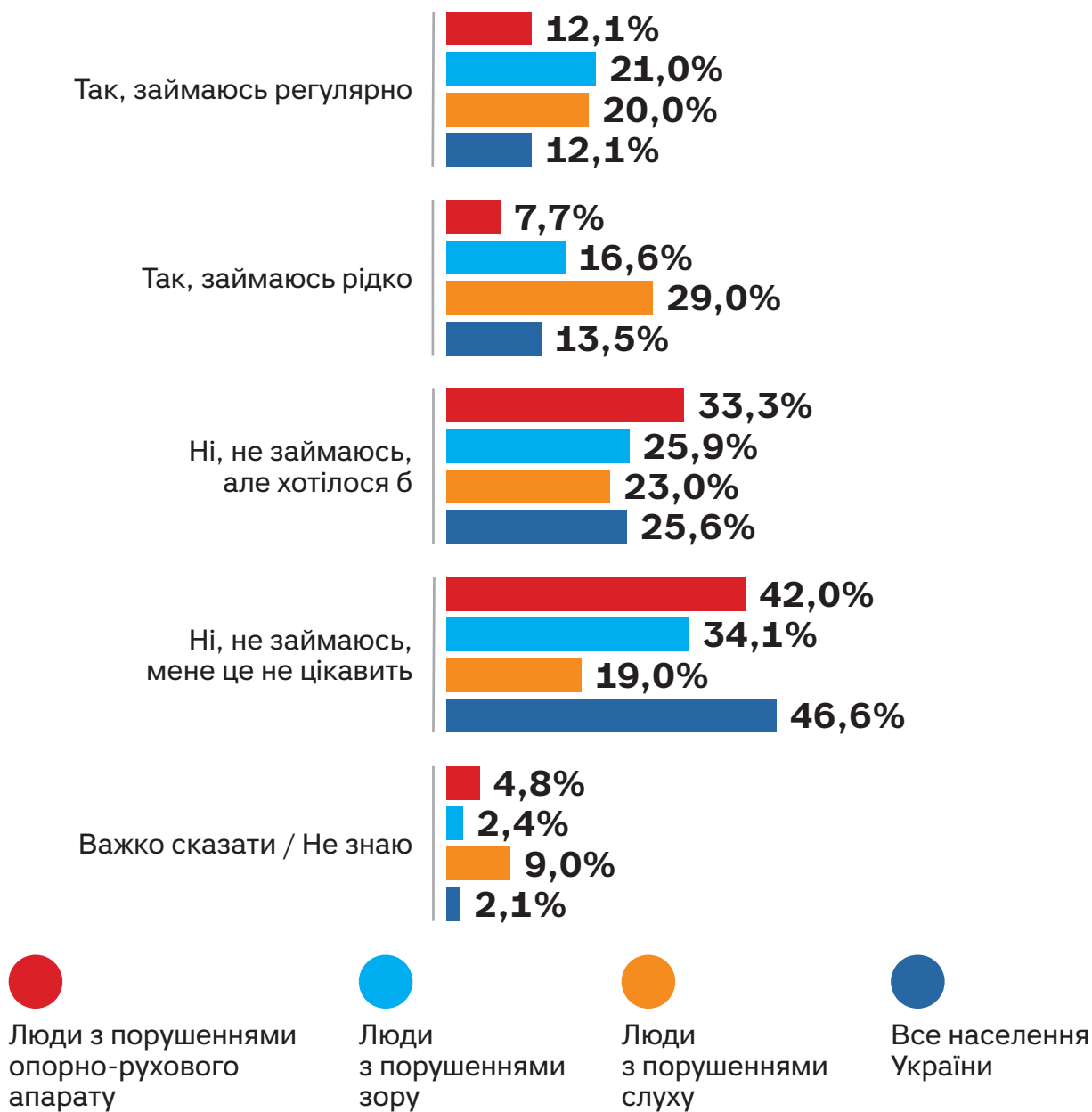
Три чверті населення України (78.5%) вважає, що творчість людей з інвалідністю слід оцінювати за її якістю, а не за інвалідністю автора. Цілком погоджуються з такою думкою 58.1% населення України, а 20.8% – скоріше погоджуються. Лише 8.5% українців не згодні з тим, що творчість людей з інвалідністю слід оцінювати за її якістю, а не за інвалідністю автора. 3.5% – зовсім не погоджуються з цим, а 5% – скоріше не погоджуються. 6% – настільки погоджуються, наскільки не погоджуються, а 7.1% – не визначилися з відповіддю.

Розподіл відповідей людей з порушеннями опорно-рухового апарату на це питання близький до відповідей усіх українців. Так, 79.3% згодні з тим, що творчість людей з інвалідністю слід оцінювати за її якістю. 58.5% – цілком згодні з цим, а 20.8% – скоріше погоджуються, ніж ні. Натомість, лише 6.8% осіб не погоджуються з цією думкою. 2.9% – повністю не погоджуються, а 3.9% – скоріше не згодні, ніж згодні. 6.3% людей з порушеннями опорно-рухового апарату настільки ж погоджуються, наскільки не погоджуються, а 7.7% – не визначилися з відповіддю.

Навіть вищий відсоток людей з порушеннями зору вважають, що творчість людей з інвалідністю слід оцінювати за її якістю, а не фактом наявності інвалідності в автора, – їх 82.9%. 64.4% – цілком погоджуються з цією думкою, 18.5% – скоріше погоджуються, аніж ні. 6.8% людей з порушеннями зору не згодні з цим. 3.9% – зовсім не погоджуються, а 2.9% – скоріше не погоджуються, ніж погоджуються. 4.4% людей з порушеннями зору настільки погоджуються, наскільки ж не погоджуються. 5.9% – не визначилися з відповіддю.

Учасники фокус-груп, які мають інвалідність, загалом засуджували поблажливе ставлення до творчості людей з інвалідністю та уявлення про те, що вона має викликати жаль, митців з інвалідністю потрібно заохочувати, а їхня творчість неякісна. Вони висловлювали бажання бачити більше акторів та акторок з інвалідністю в кіно, щоб героїв/героїнь з інвалідністю грали актори/акторки з інвалідністю, а також, щоб життя людей з інвалідністю мало ширшу репрезентацію у кіно. Адже наразі, як зазначали деякі учасники (які займаються творчістю), їх часом сприймають за їхнім діагнозом, а не особистістю. На думку учасників фокус-груп, в Україні не вистачає інклюзивного доступу до занять творчістю не окремо для людей з інвалідністю, а на рівних з людьми без інвалідності. Також вони висловлювали побажання, щоб існували простори та форми діяльності, де могли б зустрічатися люди з різними типами інвалідності та говорити про свій досвід.

Чи ви займаєтесь якоюсь творчою діяльністю чи мистецтвом?

Загалом, приблизно чверть дорослого населення України (25.6%) займаються творчістю. 12.1% – займаються регулярно, а 13.5% – рідко. Кількість людей з інвалідністю, які займаються творчістю, дещо відрізняється від середньої для українців. Приблизно кожна п'ята людина з порушеннями опорно-рухового апарату (19.8%) займається творчістю. Відповідно, 12.1% – займаються регулярно, а 7.7% – рідко. А люди з порушеннями зору займаються творчістю більше – таких 37.6%, з них 21% – займаються регулярно, а 16.6% – рідко. Учасники фокус-груп з різними видами інвалідності, які займаються творчістю, пишуть поезію, займаються образотворчим мистецтвом, музикою, танцями, вишиванням, жестовою піснею (співом жестовою мовою).

Зовсім не займаються та не цікавляться творчістю майже половина українців (46.6%). Близький відсоток людей з порушеннями опорно-рухового апарату з оформленою інвалідністю також не цікавиться творчістю – 42%. Менша кількість людей з порушеннями зору не цікавляться творчістю – близько третини людей (34.1%). Не займаються творчістю, але хотіли б, приблизно чверть населення України (25.6%). Цей показник вищий для людей з деякими видами інвалідності. Третина людей з порушеннями опорно-рухового апарату (33.3%) та приблизно чверть людей з порушеннями зору (25.9%) хотіли б, але не займаються творчістю.

Чи є обставини, за яких Ви б займалися творчістю частіше?

	Все населення України	Люди з порушеннями опорно-рухового апарату	Люди з порушеннями зору	Опитані люди з порушеннями слуху
Так, якби в мене було більше грошей	11.0%	19.3%	18.5%	12%
Так, якби в мене було більше вільного часу	32.6%	15.9%	21.0%	34%
Так, якби мистецькі гуртки або центри творчості були ближчими до мого місця проживання або роботи	6.0%	11.1%	12.7%	14%
Так, якби мистецькі гуртки або центри творчості були цікавішими, ніж зараз	2.3%	3.4%	2.9%	8%
Так, якби центри творчості були обладнані так, щоб я міг/могла в них безпечно самостійно пересуватися	0.7%	6.3%	8.8%	1%

Так, якби центри творчості та заходи в них мали переклад жестовою мовою/ субтитрування	0.0%	0.0%	0.5%	36%
Так, якби центри творчості та заходи в них забезпечували звукоопис (аудіодескрипцію)	0.0%	0.0%	7.3%	2%
Так, якби інформація про центри творчості та заходи в них були більш зрозумілими та легкими для сприйняття	0.5%	1.4%	2.0%	6%
Так, інше	8.1%	13.5%	12.7%	0%
Ні, я вже займаюсь творчістю настільки часто, наскільки хочу	10.1%	8.2%	13.2%	9%
Ні, мене не цікавить творчість	36.1%	31.9%	21.5%	15%
ВАЖКО СКАЗАТИ/ НЕ ЗНАЮ/ Відмова	3.8%	3.4%	3.9%	10%

Лише кожен десятий українець (10.1%) займається творчістю настільки часто, наскільки хочуть. Близький відсоток людей з порушеннями опорно-рухового апарату (8.2%) та людей з порушеннями зору (13.2%) загалом займаються творчістю настільки часто, наскільки бажають.

Більше третини українців (36.1%) не хотіли б займатися творчістю частіше, бо вона їх не цікавить. Серед людей з інвалідністю відсоток таких людей менший. Такої думки близько третини (31.9%) людей з порушеннями опорно-рухового апарату та кожна п'ята людина з порушеннями зору (21.5%).

Для українців, які хочуть частіше займатися творчістю, на першому місці серед обставин, які б сприяли цьому, є наявність вільного

часу. Приблизно третина українців (32.6%) займалися б творчістю частіше, якби в них було його більше. 11% – займалися б творчістю частіше, якби мали більше грошей. Невелика кількість українців займалася б творчістю, якби мистецькі курси, гуртки були ближчими до дому (6%), були цікавішими, ніж зараз (2.3%). 8.1% – зазначили інші причини, за яких вони б займалися творчістю частіше.

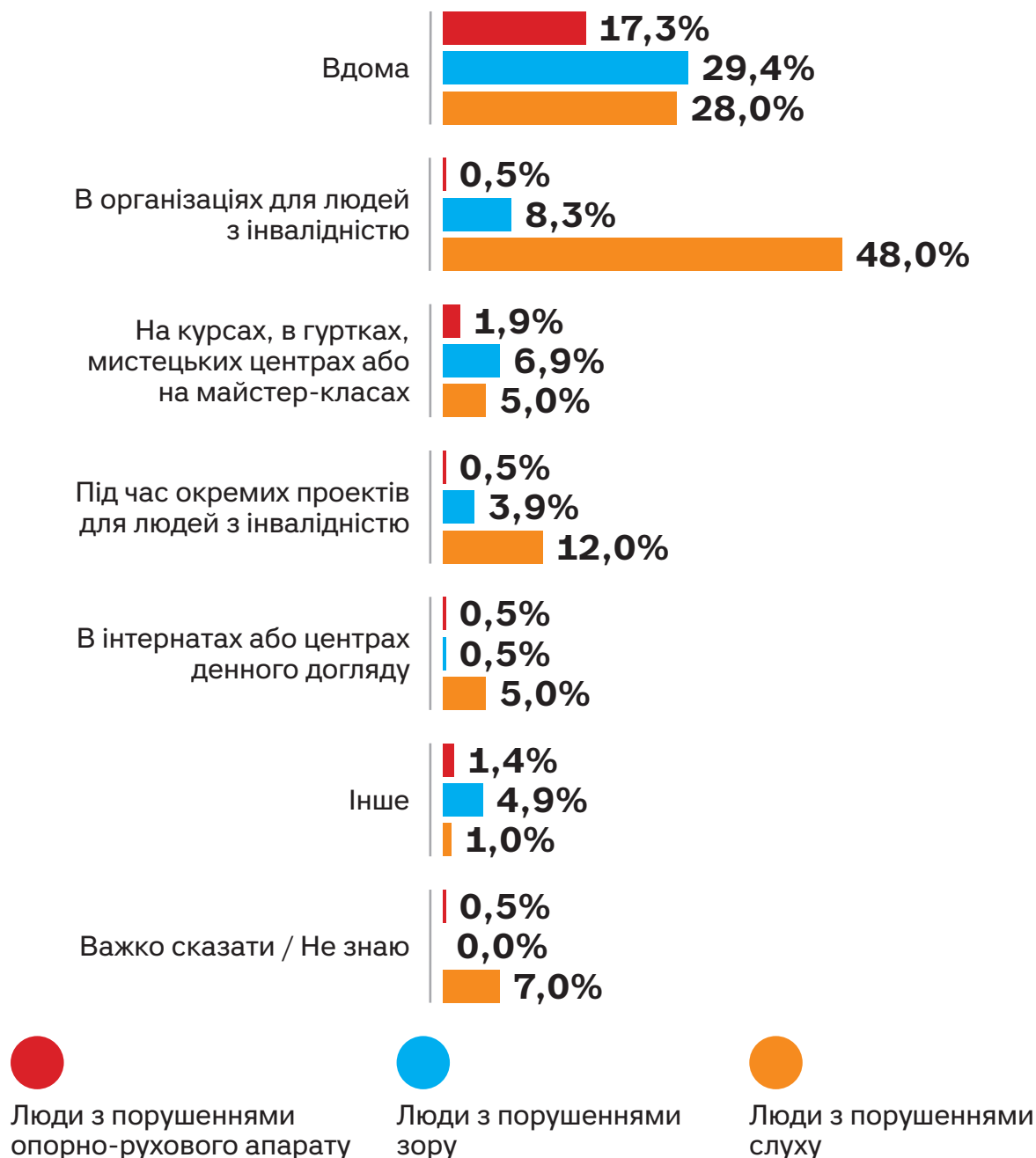
Для людей з порушеннями опорно-рухового апарату найважливішими факторами для заняття творчістю частіше є наявність більшої кількості грошей (19.2%) та більшої кількості вільного часу (15.9%). Для 11.1% – важливо, щоб мистецькі курси або гуртки були ближчими до дому або роботи, а для 6.2% – щоб вони були архітектурно більш доступними. 13.5% – зазначили інші умови, за яких вони займалися б творчістю частіше.

Майже п'ята частина людей з порушенням зору займалася б творчістю частіше, якби у них було більше вільного часу (21%) або більше грошей (18.5%). Приблизно для кожної десятої людини з порушеннями зору важливо, щоб мистецькі курси або гуртки були ближчими до дому або роботи (12.7%) або більш архітектурно доступними (8.8%). Ще 7.3% – хотіли б, щоб центри творчості та заходи в них забезпечували аудіодескрипцію. 12.7% – зазначили, що займалися б творчістю частіше, якби були виконані інші умови.

Таким чином, наявність більшої кількості грошей і часу є найважливішими факторами для заняття творчістю як для всіх українців, так і для людей з інвалідністю внаслідок порушень опорно-рухового апарату або зору. Для людей з порушеннями опорно-рухового апарату та порушеннями зору важливо, щоб заходи були ближчими до дому або роботи. Побажання більшої архітектурної доступності мистецьких курсів і гуртків висловила більша кількість людей з порушеннями зору (8.8%), ніж людей з порушеннями опорно-рухового апарату (6.2%).

Відповіді людей з порушеннями слуху будуть проаналізовані далі.

Де ви зазвичай займаєтесь творчістю?

Вдома займається творчістю найбільша кількість людей з порушеннями опорно-рухового апарату (17.3%) та зору (29.4%). Більш детальні дані про те, де люди з інвалідністю з такими порушеннями займаються творчістю, знаходяться в межах похибки (4.9% для показників близьких до 10%), тому про їхню репрезентативність неможливо говорити з достатньо певністю. Вони наведені лише для формування припущень, які мають бути перевірені в наступних дослідженнях.

Дуже мала кількість людей з порушеннями опорно-рухового апарату займаються творчістю у різних закладах поза межами дому: 1.9% – на мистецьких курсах, у гуртках – 1.9% та по 0.5% – в організаціях людей з інвалідністю, на проєктах для людей з інвалідністю, в інтернатах або центрах денного догляду. 1.4% – зазначили, що займаються творчістю в інших місцях.

Більша кількість людей з порушеннями зору займаються творчістю за межами дому. 8.9% з них займаються в організаціях людей з інвалідністю, 6.9% – на мистецьких гуртках, курсах, 3.9% – в проєктах для людей з інвалідністю, а 0.5% – в інтернатах або центрах денного догляду за людьми з інвалідністю. Ще 4.9% зазначили, що займаються творчістю в інших місцях.

Чи зустрічаєтеся ви з труднощами у зайнятті творчістю через вашу інвалідність?

16.2% людей з порушеннями зору не зазнають труднощів, пов'язаних із їхньою інвалідністю, у своїй творчості, а 12.7% – зазнають таких труднощів. 7.4% – вважають, що їхні труднощі не пов'язані з інвалідністю та не визначився з відповіддю – (1.5%).

Дані про труднощі в творчості людей з інвалідністю з порушеннями опорно-рухового апарату знаходяться в межах похибки (4.9% для показників близьких до 10%), вони наведені лише для фор-

мування припущень, які мають бути перевірені в наступних дослідженнях. 6.2% людей з порушеннями опорно-рухового апарату зіштовхуються з труднощами у занятті творчістю через інвалідність. Майже така сама кількість – не зустрічається з труднощами в творчості, пов'язаними з інвалідністю (6.7%), або вважає, що ці труднощі не пов'язані з інвалідністю (6.2%). 0.5% – не визначилися з відповіддю.

Аналіз відповідей людей з порушеннями слуху щодо творчості

Як було зазначено в розділі методології, кількісне опитування людей з порушеннями слуху було проведено у партнерстві з ВГО «Українське товариство глухих» (УТОГ). Оскільки регіональні координатори запрошували до участі активних членів організації, які цікавляться творчістю, відсоток людей, що цікавляться творчістю, у вибірковій сукупності цього набагато вищий, ніж аналогічні цифри в репрезентативних дослідженнях, що були наведені вище. Результати цього опитування дозволяють сформулювати припущення щодо рівня заняття творчістю та побажання серед людей з порушеннями слуху, які є членами організації. Однак, вони не є репрезентативними для всієї групи людей з порушеннями слуху в Україні, зокрема, тих, хто не є членами УТОГ й активно не цікавляться творчістю.

9% опитаних людей з порушеннями слуху займаються творчістю настільки часто, наскільки хочуть. 15% опитаних не займалися б творчістю частіше, бо вона їх не цікавить. Найбільша кількість опитаних людей з порушеннями слуху займалися б творчістю частіше, якби центри творчості та заходи в них мали переклад жестовою мовою або субтитрування (36%). На другому місці за важливістю для опитаних є наявність більшої кількості вільного часу (34%). Для меншої кількості опитаних були важливі такі умови: якби мистецькі гуртки чи курси були ближчими до їхнього дому чи роботи (14%), якби у них було більше грошей (12%), якби мистецькі гуртки чи курси були цікавішими ніж зараз (8%).

Чи ви займаєтесь якоюсь творчою діяльністю чи мистецтвом?

Люди з порушеннями слуху

Серед опитаних людей з порушеннями слуху високий відсоток тих, хто займається творчістю – таких учасників/учасниць 49%. 20% опитаних займаються творчістю регулярно, а 29% – рідко. 23% опитаних хотіли б займатися творчістю, але не займаються. Приблизно кожна п'ята опитана людина з порушеннями слуху не цікавиться і не займається творчістю (19%). Не визначилися з відповіддю 9% опитаних.

Де ви зазвичай займаєтесь творчістю?

Люди з порушеннями слуху

Майже половина опитаних людей з порушеннями слуху (48%) повідомили, що займаються в організаціях для людей з інвалідністю. Це корелює з тим, що до вибіркової сукупності опитування потрапили активні учасники ВГО «Українське товариство глухих» (УТОГ), які займаються творчістю на базі організації. Водночас, питання місць, де займаються творчістю люди з порушеннями слуху, які не беруть активної участі в організації або взагалі не є її членами/членкинями, потребує додаткового дослідження. Більше чверті (28%) опитаних займаються творчістю вдома, а 12% – під час окремих проєктів для людей з інвалідністю. 5% – займаються на мистецьких курсах, гуртках, або в інтернатах чи центрах денного догляду. Не визначилися із відповіддю – 7%.

Чи зустрічаєтеся ви з труднощами у зайнятті творчістю через вашу інвалідність?

 Люди з порушеннями слуху

20% опитаних людей з порушеннями слуху не зіштовхуються з труднощами, викликаними інвалідністю, в творчості. 22% – зазнають таких труднощів, а 21% – вважає, що їхні труднощі не пов'язані з інвалідністю. 14% опитаних людей з порушеннями слуху не визначилися з відповіддю.

Окремі аспекти труднощів у творчості людей з інвалідністю, виявлені під час фокус-груп.

Відмови у мистецькому навчанні у зв'язку з інвалідністю

Деякі учасники розповіли про те, як їм відмовляли в навчанні на мистецьких курсах у зв'язку з їхньою інвалідністю або казали, що у них немає талантів. Наприклад, одному учаснику відмовили у за-

нятті музикою через те, що він, на думку вчителів, не виступатиме на сцені. Іншому відмовили в заняттях танцями у зв'язку з інвалідністю. Ще одній учасниці вчителі відмовляли в заняттях музикою через те, що, на їхню думку, для її навчання потрібна була спеціальна методика, якою вони не володіли.

Брак доступних курсів у населених пунктах

Учасники відзначали брак архітектурно доступних музичних шкіл і мистецьких курсів в їхніх населених пунктах, а також видів мистецтва, які цікавлять людей з інвалідністю, наприклад, танців на кріслах колісних. Вони зазначали, що в таких випадках вони можуть займатися онлайн, але доступність онлайн-викладання теж слід покращити. Один з учасників з порушеннями слуху навів приклад того, що займається танцями і попереджає хореографів, що має порушення слуху, тож отримує від них відповідну підтримку. Декілька учасників відзначали, що гуртки й індивідуальні мистецькі заняття з репетитором є дорогими для них.

Брак розуміння в суспільстві

Учасники/учасниці висловлювали побажання про те, щоб люди краще розуміли, що таке інвалідність, й усвідомлювали що вона не визначає особистість. Деякі учасники відзначали важливість розуміння в суспільстві невидимої інвалідності.

Брак інклюзивних середовищ для заняття творчістю

Учасники фокус-груп, які мають інвалідність, висловлювали побажання щодо більшої кількості інклюзивних проєктів, щоб людей з інвалідністю бачили та розуміли, а не жаліли. Зокрема, учасники – опікуни дітей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень – відзначили брак інклюзивних середовищ, в яких би їхні діти могли займатися разом з іншими дітьми. Вони зазначили, що хотілося б, щоб діти могли спілкуватися та соціалізуватися з дітьми без інвалідності, а зараз гуртки не готові приймати дітей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень. Самостійно ж батьки не в змозі забезпечити такі умови. Аналогічно – для дорослих людей з інвалідністю, один учасник – опікун дорослих людей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень – відзначив брак денних закладів догляду для дорослих людей з інвалідністю, в яких би вони могли соціалізуватися та займатися творчістю.

РОЗДІЛ 5. ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Питання про вплив карантинних обмежень на культурне життя людей з інвалідністю було досліджене в межах фокус-груп. Учасники в цілому відзначали, що через карантинні обмеження проводили вдома набагато більше часу, ніж зазвичай. Багато з них не могли продовжувати ходити на мистецькі заняття, зокрема, через загрозу захворіти. Вони відвідували мистецькі заняття, музеї, філармонію тощо онлайн.

Загалом, учасники фокус-груп мали різний досвід культурного життя під час карантинних обмежень. Деякі учасники розповіли, що не зазнали особливих обмежень і відвідували кіно, бібліотеку та інші заклади в масці. Один учасник зазначив, що став більше читати, вивчати іноземні мови, гуляти. Натомість, деякі учасники зазначали, що вони самі або їхні діти чи родичі з інвалідністю, опікунами яких вони є, зазнавали погіршення психологічного стану, були в стані депресії. Одна з учасниць мусила залишатися вдома весь час під час карантинних обмежень через те, що було невідомо, як коронавірус може взаємодіяти з її захворюванням. Батьки дітей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень повідомили, що у їхніх дітей погіршилися навички соціалізації через карантинні обмеження.

Учасники, які самі вчилися онлайн або у яких діти навчалися онлайн, негативно оцінили цей досвід, зокрема, через брак належної організації з боку університету, в тому числі з точки зору забезпечення інклюзивності процесу, та складності концентруватися вдома, викликану інвалідністю.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Реалізацію культурних прав людей з інвалідністю порівняно з людьми без інвалідності відрізняє необхідність забезпечення на рівні з іншими доступу до культурного контенту, культурних подій і послуг. Держава повинна забезпечити не лише свободу творчості, але й створити умови, за яких люди з інвалідністю матимуть доступ до літератури, музики, кіно, театру, а також – відвідуватимуть на рівні з іншими фестивалі, виставки тощо. Результати дослідження свідчать, що загалом українське суспільство не вважає доступ до культурних прав людей з інвалідністю виключно проблемою людей з інвалідністю. Дві третини українців (66%) вважає державу, і майже половина (49%) – органи місцевого самоврядування відповідальними за створення відповідних умов. В ході опитування було виявлено, що серед респондентів, які мають інвалідність, а також серед тих, хто її не має, інвалідність великою мірою асоціюється з «непрацездатністю», «обмеженнями» та «труднощами». Це означає, що досі у суспільстві реалізація рівного доступу до прав сприймається як виключно безоплатний чи пільговий доступ до культурних подій чи послуг.

Більше третини людей з порушеннями зору (37.1%) вважають, що книг у доступному форматі могло б бути більше. Найпопулярніший формат книг серед людей з порушеннями зору в Україні є аудіокниги – їх слухають 56% людей з порушеннями зору. За результатами опитування людей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень, 40% опитаних жінок та 24.2% опитаних чоловіків не вміють читати. Цифри дають змогу припустити вплив гендерних стереотипів на процес навчання та виховання людей з інтелектуальними порушеннями.

Приблизно третина людей з порушеннями зору (36.4%) не користуються застосунками або сайтами для перегляду фільмів зі звукоописом. Більшість опитаних людей з порушеннями слуху вважають, що фільмів у доступному для них форматі в кінотеатрах або інтернеті могло б бути більше. 50% дорослого населення України готові дивитися фільми з субтитрами в кінотеатрах, навіть якщо вони озвучені українською мовою, при тому що майже третина всіх українців (32.1%) вказали, що зовсім не відвідують кінотеатри.

Приблизно дві третини людей з порушеннями опорно-рухового апарату (63.8%) не відвідують культурні заклади та події взагалі.

Менше половини людей з порушеннями зору (45.9%) та лише кожна п'ята людина з порушеннями опорно-рухового апарату (23.2%) бували на культурних заходах, в яких, на їх думку, враховувалися їхні потреби у зв'язку з інвалідністю. Архітектурна недоступність будівель та просторів, де відбуваються культурні події, залишається викликом в реалізації людьми з інвалідністю культурних прав. Особливо це характерно для подій, що відбуваються в сільській місцевості чи невеликих містах. При цьому, недоступність таких подій збільшує їх вартість для людей з інвалідністю, як зазначили учасники фокус-груп. Послуги супроводжуючої особи або витрати на таксі через недоступність громадського транспорту змушують людину обирати: відмовитись від участі в події або витратити більше коштів.

Приблизно третина українців з та без інвалідності відмітили, що гроші та час - основні фактори, які стримують їх займатися творчістю частіше.

Зважаючи на необхідність значного втручання уряду для реалізації людьми з інвалідністю культурних прав на рівні з іншими, за результатами дослідження рекомендовано:

Верховній Раді України:

- внести зміни та доповнення до Законів України «Про телебачення та радіомовлення», «Про кінематографію», спрямовані на забезпечення звукоопису та розгорнутих субтитрів / перекладу жестовою мовою фільмів; стимулювання адаптувати звукоопис і розгорнуті субтитри / переклад жестовою мовою фільмокопій;
- внести зміни до законодавчих актів щодо телебачення та радіомовлення та кінематографії, спрямовані на маркування на початку фільмів зазначення «Контенту, що містить сцени насилля», «Контенту, що може мати негативний вплив на психічне самопочуття»;
- внести зміни до законодавчих актів щодо стимулювання доступу до культурних продуктів, що фінансуються за кошти державного та місцевого бюджетів, зокрема, через використання доступних форматів;
- внести зміни до Закону України «Про місцеве самоврядування», спрямовані на відповідальність за дотримання органами місцевого самоврядування в інформаційній політиці стандартів доступності, зокрема, офіційних інтернет-сайтів ОМС, інтернет-сайтів культурних та культурно-освітніх установ;

Міністерству цифрової трансформації України, Міністерству культури та інформаційної політики України:

- запровадити стандарти доступності вебконтенту підприємств та установ сфери культури, що розповсюджують культурні продукти, та застосунків, в яких надають послуги сфери культури;

Міністерству освіти і науки України, Міністерство культури та інформаційної політики України:

- невідкладно затвердити стандарти доступних форматів інформації, зокрема простої мови, звукоопису, розгорнутого субтитрування, перекладу жестовою мовою, друку шрифтом Брайля та збільшеного шрифту для доступу людей з інвалідністю до інформації, зокрема, культурного контенту;
- розробити та запровадити програму фінансування видання книг і матеріалів у форматі простої мови;

Кабінет Міністрів України:

- Розробити та винести на розгляд Верховної Ради України проєкт закону про внесення змін до законодавчих актів, спрямований на стимулювання видавництва і дистрибуторів книжок, видавати книги у форматах: аудіокниг, книг електронного формату;

Міністерству соціальної політики України:

- Забезпечити недискримінаційний доступ до фінансування видання книг шрифтом Брайля й аудіокниг для незрячих, в тому числі – з застосуванням державних закупівель;
- Міністерству розвитку громад та територій, Міністерство культури та інформаційної політики:
- надавати державну підтримку, в тому числі – за кошти Фонду регіонального розвитку, кошти державних програм сфери культури, виключно на проєкти та заходи, які передбачають дотримання норм і стандартів доступу до них людей з інвалідністю на рівні з іншими.

Додаток 1**МЕТОДОЛОГІЯ ОПИТУВАННЯ
«ДУМКИ І ПОГЛЯДИ НАСЕЛЕННЯ
УКРАЇНИ» (ОМНІБУС)**

Всеукраїнське опитування «Думки і погляди населення України» (Омнібус) проводилося Київським міжнародним інститутом соціології у вересні 2021 року. У перебігу дослідження вивчалися думки та погляди дорослих жителів України (у віці 18 років і старше) щодо різних суспільно-політичних і соціально-економічних питань. Основні етапи дослідження включали розробку та програмування анкети (використовувалося програмне забезпечення OCA for CATI), генерування мобільних телефонних номерів, проведення інтерв'ю з респондентами, контроль якості виконаної роботи, підготовку остаточного масиву даних, зважування масиву даних, підготовку таблиць одновимірних розподілів.

Опитування здійснювалося методом телефонних інтерв'ю з використанням комп'ютера (computer-assisted telephone interviews, CATI). За даними опитування КМІС, проведеного методом особистих (face-to-face) інтерв'ю за випадковою вибіркою у лютому 2020 року 96% дорослих жителів України мали особисті мобільні телефони. Для проведення опитування на початковому етапі повністю випадковим чином генерувалися мобільні телефонні номери для всіх основних мобільних операторів України. Частка згенерованих номерів, які припадали на кожного мобільного оператора, була приблизно пропорційною до загальної частки мобільних номерів, які припадають на кожного мобільного оператора (за даними опитувань КМІС). Для усунення зі згенерованої бази недійсних номерів, на згенеровані номери надсилялося «невидиме» смс-повідомлення. Далі інтерв'юери дзвонили на згенеровані номери і пропонували респондентам, які відповіли на дзвінок, взяти участь в опитуванні. Опитування проводилося лише з респондентами віком 18 років і старше і лише з тими, хто проживає на території, підконтрольній Україні (тобто, з вибірки виключені жителі, які проживають на території, яка тимчасово не контролюється владою України – АР Крим, м. Севастополь, окремі райони Донецької та Луганської областей). Інтерв'ю проводилося українською або російською мовою за вибором респондента.

Після проведення запланованої кількості результативних (повних) інтерв'ю отриманий у вибірці розподіл респондентів за макрорегіоном проживання (Захід, Центр, Південь, Схід – див. деталізацію нижче), типом населеного пункту (міський чи сільський), статтю, віком порів-

нювався з офіційними джерелами статистики. Розподіл всього дорослого населення за макрорегіонами і типом населеного пункту визначався на основі даних Центральної виборчої комісії за результатами парламентських виборів 2019 року (за кількістю зареєстрованих виборців). Статевовікова структура визначалася за даними Державної служби статистики на 1 січня 2019 року. Для приведення структури вибірки у відповідність до структури населення України в цілому були побудовані спеціальні статистичні ваги.

Склад макрорегіонів такий: Західний макрорегіон – Волинська, Рівненська, Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Закарпатська, Хмельницька, Чернівецька області; Центральний макрорегіон – Вінницька, Житомирська, Сумська, Чернігівська, Полтавська, Кіровоградська, Черкаська, Київська області, м. Київ, Південний макрорегіон – Дніпропетровська, Запорізька, Миколаївська, Херсонська, Одеська області, Східний макрорегіон – Донецька, Луганська і Харківська області.

Польовий етап дослідження тривав з 15 до 22 вересня 2021 року. Загалом в рамках дослідження було проведено 2002 інтерв'ю.

Статистична похибка вибірки (з імовірністю 0.95 і з дизайн-ефектом 1.1) не перевищує:

- 2.4% для показників, близьких до 50%,
- 2.1% для показників, близьких до 25 або 75%,
- 1.5% для показників, близьких до 10 або 90%,
- 1.1% для показників, близьких до 5 або 95%,
- 0.5% для показників, близьких до 1 або 99%.

Також окремо було здійснено цільовий добір людей з інвалідністю. Сумарно було опитано 407 людей з інвалідністю. З них 87 було опитано при опитуванні 2000 респондентів загальної вибірки в межах опитування «Омнібус» і 320 людей з інвалідністю внаслідок порушень опорно-рухового апарату та людей з інвалідністю внаслідок порушень зору було опитано додатково. Статистична похибка вибірок з орієнтовно 200 респондентів з порушеннями опорно-рухового апарату та з орієнтовно 200 респондентів з порушеннями зору (з імовірністю 0.95 і з врахуванням дизайн-ефекту 1,1) не перевищує:

- 7.9% для показників близьких до 50%,
- 6.9% — для показників близьких до 25%,
- 4.9% — для показників близьких до 10%.

Додаток 2

ОЦІНКА ЧИСЕЛЬНОСТІ ЛЮДЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ, ЗОРУ, СЛУХУ АБО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ, ЯКІ МАЮТЬ ІНВАЛІДНІСТЬ: МЕТОД МАСШТАБУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

У цьому звіті представлені результати оцінки чисельності окремих категорій людей з інвалідністю в Україні методом масштабування соціальних мереж (network scale up method).

Це дослідження передбачало збір даних для оцінки чисельності таких категорій населення на національному рівні:

- люди з порушеннями опорно-рухового апарату, які мають інвалідність;
- незрячі або з порушеннями зору, які мають інвалідність;
- нечуючі або з порушеннями слуху, які мають інвалідність;
- люди з психосоціальною інвалідністю або з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень.

Оцінка чисельності цільових груп здійснювалася на основі даних, отриманих під час репрезентативного опитування дорослого (18 років і старше) населення України, що було реалізоване Київським міжнародним інститутом соціології у період із 10 по 19 вересня 2021 року. Вибірка – 2002 респонденти.

Загальна ідея методу масштабування соціальних мереж

Базовою методикою дослідження є метод масштабування соціальних мереж (network scale up method). Основне припущення, на якому ґрунтується цей метод, полягає в тому, що чим більший розмір певної групи населення, тим частіше її представники будуть зустрічатись серед знайомих респондентів опитування. Іншими словами, соціальні мережі людей віддзеркалюють розподіл груп у суспільстві, тобто, якщо, наприклад, 1% усього населення має деяку характеристику, то

в середньому цю характеристику також матиме 1% знайомих, яких має людина. Таке припущення описується формулою:

$$\frac{m}{c} = \frac{e}{t}$$

де m – кількість людей певної категорії в соціальній мережі респондента (c), e – чисельність цієї категорії серед загального населення (t).

За цим підходом, запитуючи респондентів, скільки вони мають знайомих певних категорій, чисельність яких відома, можна оцінити, скільки людей вони приблизно знають (тобто розмір персональної соціальної мережі). Розмір персональної соціальної мережі (c) респондента розраховується за формулою:

$$c_i = t \cdot \frac{\sum_{j=1}^L m_{ij}}{\sum_{j=1}^L e_j}$$

t – чисельність загального населення, серед якого здійснюється пошук цільових груп (у нашому випадку – населення України); m_{ij} – кількість знайомих кожного респондента i у певній «відомій» категорії j ; e_j – чисельність «відомої» категорії j .

Усреднюючи це значення для респондентів національно репрезентативного опитування, можна обчислити середній розмір персональної мережі для населення країни в цілому.

Знаючи середній розмір персональної соціальної мережі та середню кількість знайомих певної категорії, чисельність якої невідома, можна розрахувати оціночну чисельність представників цієї категорії серед населення в цілому:

$$e_j = t \cdot \frac{\sum_{i=1}^L m_{ij}}{\sum_{i=1}^L c_i}$$

e_j – чисельність населення у цільовій групі j ; m_{ij} – кількість знайомих кожного респондента i у певній цільовій групі j (приймає значення від 1 до L); c – кількість знайомих респондентів в їх «активній» соціальній мережі; t – чисельність загального населення, серед якого здійснюється пошук цільових груп (у нашому випадку – населення України).

Оцінка чисельності цільових категорій

Оцінка розміру персональної соціальної мережі

За методом масштабування соціальних мереж, для оцінки персональної соціальної мережі рекомендується використовувати 20-30 відомих груп – чим більшою є кількість груп для аналізу, тим меншим є стандартне відхилення для середнього розміру соціальної мережі. Водночас, було статистично доведено, що і 6-7 груп можуть давати незміщені оцінки. Виходячи з досвіду попереднього дослідження, проведеного КМІС із використанням методу масштабування соціальних мереж, та враховуючи доступність актуальних даних, для цілей цього дослідження було відібрано 9 груп, чисельність яких відома:

1. Чоловіки у віці 70 років і старше;
2. Жінки у віці 70 років і старше;
3. Діти (хлопчики і дівчата) віком 10-13 років;
4. Люди, які померли у 2020 році;
5. Люди з інвалідністю;
6. Чоловіки з іменем Павло;
7. Жінки на ім'я Оксана;
8. Жінки, які народили дитину у 2020 році;
9. Діти, які ходять до дитячих садків або ясел.

В таблиці 1 наведено джерела інформації для оцінки чисельності відомих груп, включених у дослідження.

В анкеті дослідження категорія «люди з інвалідністю» була визначена максимально широко, без уточнення щодо групи інвалідності. Попри це, для аналізу було вирішено використовувати статистичні дані щодо чисельності осіб із інвалідністю I-II групи (осіб із вираженим обмеженням життєдіяльності), припускаючи, що люди можуть не знати про статус інвалідності знайомих, а робити припущення за зовнішніми проявами.

Кількість чоловіків на ім'я Павло та жінок на ім'я Оксана розрахована за даними опитування, реалізованого КМІС в 2020 році. У цьому опитуванні респондентів попросили відповісти, чи їхнє ім'я не Павло/Оксана. Вибірка цього дослідження була репрезентативна для населення України старше 14 років, тож, отримавши відсоток людей з такими іменами серед респондентів та знаючи чисельність відповідного населення загалом, було розраховано оціночну чисельність людей старше 14 років з такими іменами в Україні.

Таблиця 1. Джерела статистичної інформації

Назва групи (Запитання анкети)	Статистичний показник	Джерело інформації
Як щодо чоловіків віком 70 років і старше? Скільки Ви їх знаєте?	Чисельність постійного населення: чоловіки 70 років і старше, станом на 01.01.2021	Статистичний збірник "Розподіл постійного населення України за статтю та віком на 1 січня 2021 року" [Державна служба статистики України, 2021]
Як щодо жінок віком 70 років і старше? Скільки Ви їх знаєте?	Чисельність постійного населення: жінки 70 років і старше, станом на 01.01.2021	
Скільки дітей (і хлопчиків, і дівчаток) віком 10-13 років Ви знаєте?	Чисельність постійного населення: обидві статі віком 10–13 років включно, станом на 01.01.2021	
Скільки серед Ваших знайомих було людей, які померли у 2020 році?	Кількість померлих	Статистичний збірник "Природний рух населення України за 2020 рік" [Державна служба статистики України, 2021]
Скільки людей з інвалідністю Ви знаєте?	Кількість осіб з інвалідністю I-II групи, станом на 01.01.2021	Статистичний збірник "Соціальний захист населення України у 2020 році" [Державна служба статистики України, 2021]
Скільки чоловіків з іменем Павло старше 14 років Ви знаєте?	Кількість чоловіків у віці 14 років і старше на ім'я Павло	Дослідження "Оцінка чисельності ключових груп, груп-містків та інших категорій населення в Україні, 2020: метод масштабування соціальних мереж" [Альянс громадського здоров'я, 2021]
Скільки жінок на ім'я Оксана старше 14 років Ви знаєте?	Кількість жінок у віці 14 років і старше на ім'я Оксана	

Скільки Ви знаєте жінок, які народили дитину у 2020 році?	Кількість народжених дітей за 2020 рік ¹	Статистичний збірник "Природний рух населення України за 2020 рік" [Державна служба статистики України, 2021]
Чи є серед Ваших знайомих такі, в яких у родині є діти / онуки, які ходять до дитячих садків або ясел? Якщо так, то скільки таких дітей Ви знаєте?	Кількість дітей у закладах дошкільної освіти на кінець 2020 року	Статистичний збірник "Дошкільна освіта в Україні у 2020 році" [Державна служба статистики України, 2021]

На основі статистичних даних щодо чисельності цих 9 категорій серед населення загалом та зібраних даних щодо кількості знайомих цих категорій, яких мають респонденти, було обчислено, яку кількість знайомих найбільш імовірно мають респонденти, та середній розмір персональної соціальної мережі для мешканців країни.

За цією моделлю, середній розмір соціальної мережі становить 181 особа, усічене середнє (5%)² – 169 осіб. У подальшому аналізі використовується усічена середня оцінка.

Насамперед, для оцінки роботи моделі, на основі відповідей респондентів щодо кількості знайомих у відомих групах була розрахована їх оціночна чисельність та здійснене порівняння з офіційною статистичною інформацією щодо кожної з них, оскільки точність прогнозу чисельності відомих груп є одним із критеріїв оцінки роботи моделі за цим методом.

В таблиці 2 наведено порівняння оціночної чисельності відомих груп та їхньої чисельності за даними офіційної статистики. Загалом, ця модель доволі точно прогнозує чисельність вказаних відомих груп (середнє співвідношення оціночної й офіційної чисельності становить 1,2), хоча точність оцінок окремих категорій дещо відрізняється: кількість дітей віком 10-13 років виявилася переоціненою майже удвічі (співвідношення між оціночною чисельністю та статистикою становить 1,7), у той час як чисельність людей із інвалідністю та жінок у віці 70 років і старше – заниженою приблизно на чверть.

Недооцінка кількості людей із інвалідністю (порівняно із офіційною чисельністю) може бути пов'язана з неточністю визначення цієї групи в анкеті дослідження та/або через те, що представники цієї групи меншою мірою включені до широких соціальних мереж.

1
Чисельність цих категорій близька, але не тотожна, оскільки не враховує народження двох або більше дітей однією жінкою.

2
5% усічене середнє, тобто, середнє, розраховане після виключення 5% найнижчих і 5% найвищих значень.

Респондентів запитували про всіх знайомих людей з інвалідністю, незалежно від групи інвалідності, хоча найбільш явно за зовнішніми ознаками можна припускати про наявність I та, ймовірно, II групи. Саме тому для аналізу було використано статистичні дані щодо чисельності осіб з інвалідністю I-II групи, тобто, щодо тих, які мають зовнішні ознаки обмеження життєдіяльності. Крім того, люди з інвалідністю менш імовірно будуть представлені серед колег або знайомих по навчанню, ніж у генеральній сукупності. Одним із припущень є те, що респонденти можуть точно знати про кількість таких людей у близькому колі знайомих (серед родичів, друзів або сусідів), але поширення цих даних на генеральну сукупність населення дає занижену оцінку.

Імовірно пояснення недооцінки кількості жінок у віці 70 років і старше – те, що люди недооцінюють кількість найстарших людей (віком від 80 років і більше), які рідше присутні серед знайомих. Наприклад, вони перестають підтримувати спілкування з віддаленими родичами, сусідами тощо. А оскільки жінки в середньому живуть довше за чоловіків, цей вплив проявляється в заниженій оцінці чисельності саме жінок, а не чоловіків.

Поза тим, із огляду на доволі високу точність прогнозування чисельності відомих груп за цією моделлю, додаткова корекція моделі не є необхідною.

Таблиця 2. Порівняння оціночної чисельності відомих груп та їх чисельність за даними офіційної статистики

Назва групи	Оціночна чисельність	Офіційна чисельність	Співвідношення оціночної та офіційної чисельності
Чоловіки віком 70 років і старше	2 018 452	1 506 734	1,3
Жінки віком 70 років і старше	2 431 736	3 328 175	0,7
Діти (хлопчики і дівчатка) віком 10–13 років	3 217 116	1 862 117	1,7
Особи, які померли у 2020 році	859 494	616 835	1,4
Особи з інвалідністю	863 627	1 112 106	0,8

Чоловіки на ім'я Павло (старше 14 років)	380 829	336 494	1,1
Жінки на ім'я Оксана (старше 14 років)	828 970	610 031	1,4
Жінки, які народили дитину в 2020 році	315 806	295 293	1,1
Діти, які ходять до дитячих садків або ясел	1 198 325	1 150 545	1,0
Загальне співвідношення			1,2

Оцінка чисельності цільових категорій

В таблиці 3 наведено результати оцінки чисельності цільових категорій на національному рівні за методом нарощування соціальних мереж, при середньому розмірі соціальної мережі 169 осіб.

За цією оцінкою, в Україні кількість людей з порушенням опорно-рухового апарату, які мають інвалідність, складає близько 500 тисяч осіб; незрячих або з порушеннями зору, які мають інвалідність – близько 210 тисяч; людей з порушеннями слуху, які мають інвалідність – 188 тисяч; людей з психосоціальною інвалідністю – близько 200 тисяч.

Загалом, оціночна чисельність цих категорій складає близько 1 млн осіб. Серед них: чоловіки – 56%, жінки – 44%.

Таблиця 3. Оцінка чисельності цільових категорій за методом нарощування соціальних мереж

	Оціночна частка		Оціночна чисельність	
	% у соціальній мережі респондентів (оціночний % серед населення загалом)	95% довірчий інтервал	Кількість	95% довірчий інтервал

Люди з порушеннями опорно-рухового апарату, які мають інвалідність	1,20%	1,09% - 1,31%	498 409	453 025 – 543 794
чоловіки	0,71%	0,65% - 0,77%	294 294	268 311 – 320 278
жінки	0,49%	0,45% - 0,54%	204 115	184 714 – 223 516
Незрячі або з порушеннями зору, які мають інвалідність	0,51%	0,45% - 0,57%	210 756	187 160 – 234 353
чоловіки	0,25%	0,23% - 0,28%	104 646	93 908 – 115 384
жінки	0,26%	0,23% - 0,29%	106 110	93 252 – 118969
Нечуючі або з порушеннями слуху, які мають інвалідність	0,45%	0,39% - 0,51%	188 049	163 371 – 212 727
чоловіки	0,25%	0,22% - 0,28%	104 186	911 57 – 117 215
жінки	0,20%	0,17% - 0,23%	83 863	722 14 – 95 511
Люди з психосоціальною інвалідністю або з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень	0,49%	0,43% - 0,55%	202 018	176 538 – 227 499
чоловіки	0,28%	0,25% - 0,31%	116 699	103 565 – 129 834
жінки	0,21%	0,18% - 0,24%	85 319	72 973 – 97 666
Усі вищезазначені категорії, разом	2,65%	2,37% - 2,94%	1 099 233	980 094 – 1 218 372
чоловіки	1,50%	1,34% - 1,65%	619 826	556 942 – 682 710
жінки	1,16%	1,02% - 1,29%	479 407	423 153 – 535 662

Для того, щоб зрозуміти, наскільки отримані оцінки чисельності цільових категорій є коректними, важлива наявність інших адекватних оцінок для порівняння. Оскільки в Україні актуальної офіційної статистики щодо кількості людей з такими порушеннями немає, для порівняння використовувалися інші доступні джерела.

Люди з порушеннями опорно-рухового апарату. Відповідно до даних МОЗ, порушення функцій опорно-рухового апарату є однією з основних причин встановлення інвалідності серед дорослого населення України (після новоутворень і хвороб системи кровообігу): серед осіб старше 18 років, яким була встановлена інвалідність у 2020 році, через хвороби кістково-м'язової системи і сполучної тканини набули інвалідність 14,2%. Якщо припустити, що підстави встановлення інвалідності лишаються приблизно сталими в часі, ці дані можна екстраполювати на всіх людей з інвалідністю в Україні (хоча це припущення доволі грубе, оскільки у цьому випадку не враховуються тривалість життя при різних хворобах, причини набуття інвалідності з дитинства тощо). Відповідно до цього припущення, серед усієї кількості людей з інвалідністю в Україні старше 18 років (2,5 млн осіб) хвороби кістково-м'язової системи і сполучної тканини є причиною інвалідності близько 360 тисяч осіб.

Незрячі або з порушеннями зору. Відповідно до оціночних даних Vision Loss Expert Group, близько 18,8% населення України мають порушення зору, серед них 0,4% (170 тисяч осіб) – незрячі³.

Нечуючі або з порушеннями слуху. За оцінками ВООЗ, близько 6,2% населення Європейського регіону мають помірну або вищу ступінь втрати слуху⁴, відповідно, в Україні кількість таких осіб становить близько 2,6 млн. Хоча за цими даними доволі складно оцінити, скільки з них мають інвалідність або вищу ступінь втрати слуху. За даними іншого дослідження, проведеного в Сполучених Штатах, 4,1% людей старше 5 років мають порушення слуху, і 0,38% не чують зовсім або не в змозі почути розмову⁵. Якщо цю цифру екстраполювати на населення України, кількість людей із порушенням слуху в Україні складе близько 1,7 млн, нечуючих – близько 157 тисяч осіб.

Люди з психосоціальною інвалідністю або з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень. За даними МОЗ, «у 2015 році контингент хворих на розлади психіки та поведінки, який має групу інвалідності, складав 258 375 осіб»⁶.

Порівнюючи наведені дані з оцінками, отриманими у цьому дослідженні, можна відзначити, що отримані оцінки чисельності цільових категорій за методом нарощування соціальних мереж є доволі близькими до оцінок за іншими підходами. Таким чином, мож-

3 Приблизна оцінка, дані з моделі VLEG/GBD 2020; <https://www.iapb.org/learn/vision-atlas/magnitude-and-projections/countries/ukraine/>.

4 World report on hearing // World Health Organization: [Website]. 2021. URL: <https://www.who.int/publications-detail-redirect/world-report-on-hearing> (viewed on: 17.10.2021).

5 Mitchell, Ross. How Many Deaf People Are There in the United States? Estimates From the Survey of Income and Program Participation. Journal of deaf studies and deaf education. 2006. № 11. P. 112-119. URL: <https://doi.org/10.1093/deafed/enj004> (viewed on: 17.10.2021).

6 Аналітично-статистичний довідник за 2013-2015 роки «Психічне здоров'я населення України» / за ред. Пінчука І., Голубчикова М. Київ : МОЗ України, 2016. 79 с.

7

Ковтун О., Салюк Т., Сахно Ю., Паніотто В., Харченко Н., Лиштва О. Оцінка чисельності ключових груп, груп-містків та інших категорій населення в Україні, 2020: метод масштабування соціальних мереж («The Network Scale Up Method»). Київ : МБФ «Альянс громадського здоров'я», 2021. 104 с.

на зробити висновок, що метод нарощування соціальних мереж дає доволі точні результати оцінки чисельності людей з різними видами інвалідності в Україні. Попереднє дослідження методом нарощування соціальних мереж також показало, що цей метод дає точні та незміщені оцінки чисельності тих груп, які не є стигматизованими або прихованими у суспільстві⁷. Відповідно, можна ствердити, що, за оцінкою, в Україні кількість людей із порушенням опорно-рухового апарату, які мають інвалідність, складає близько 500 тисяч осіб; незрячих або з порушеннями зору, які мають інвалідність – близько 210 тисяч; людей із порушеннями слуху, які мають інвалідність – 188 тисяч; людей із психосоціальною інвалідністю – близько 200 тисяч. Водночас, для підтвердження валідності цієї оцінки, доцільно поєднувати її з оцінкою за іншими методами, наприклад, на основі прямих запитань, чи має людина інвалідність та якого виду, в репрезентативних опитуваннях загального населення.

